

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, O. P. S., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

ČESKOSLOVENSKO V LETECH 1937 - 1939

Autor práce: Petr Klíma

Studijní obor: Bezpečnostně právní činnost ve veřejné správě

Forma studia: Prezenční

Vedoucí práce: doc. PhDr. Kučera Rudolf, CSc.

Katedra: Katedra společenských věd

2009

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

Souhlasím, aby práce byla uložena v knihovně Vysoké školy evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích a zpřístupněna ke studijním účelům.

Děkuji vedoucímu bakalářské práce doc. PhDr. Rudolfu Kučerovi, CSc.
za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

OBSAH

ÚVOD	5
1 DOBA PŘEDMNICHOVSKÁ	6
1.1 Vnitřní politická situace, Beneš prezidentem.....	6
1.2 Porýnská krize a její důsledky.....	6
1.3 Henleinova „pátá kolona“	8
1.4 Zahraniční politika Československa.....	10
1.5 Neoaktivismus a vláda	12
2 VYOSTŘENÍ ČESKO-NĚMECKÝCH VZTAHŮ	13
2.1 Zhoršení česko – německých vztahů na podzim 1937.....	13
2.2 Československo světovým problémem	16
2.3 Národnostní otázky poprvé na mezinárodní scéně.....	18
2.4 Anšlus Rakouska.....	21
2.5 Zánik německých demokratických stran, květnová mobilizace	23
3 POSTOJE EVROPSKÝCH MOCNOSTÍ, POLITIKA APPEASEMENTU	28
3.1 Pařížská konference 1919 – prvopočátky appeasementu.....	28
3.2 Postoje evropských mocností.....	31
4 OD POLITIKY ÚSTUPKŮ K MOBILIZACI	35
4.1 Zmezinárodnění sudetské otázky	35
4.2 Runcimanova mise v Československu.....	37
4.3 Stupňování Hitlerových požadavků	39
4.4 Mobilizace československé armády, týden válečných příprav 23. – 28. září .	43
5 MNICHOVSKÁ DOHODA ČTYŘ VELMOCÍ	48
5.1 „Mezinárodní konference“ v Mnichově.....	48
5.2 Alternativy k přijetí Mnichovské dohody	55
ZÁVĚR	60
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	63
SEZNAM PŘÍLOH	65
PŘÍLOHY	66
ABSTRAKT	71
ABSTRACT	72

ÚVOD

Téma Československo v roce 1937 – 1939 jsem si vybral, protože toto období považuji za jedno z nejdůležitějších v našich, ale i evropských dějinách. Šlo o velice dramatické období, které bylo součástí nedlouhé přestávky mezi dvěma světovými válkami.

Československo si v meziválečném vývoji zajistilo svou existenci v Evropě a hlavně svůj vlastní fungující demokratický systém, aby jej zase brzy ztratilo. V roce 1938 započala mnichovská dohoda sedmiletou nadvládu nacistického Německa. Během té doby došlo k rozvratu politického vývoje státu a též k rozvracení celého jeho systému. Právě o mnichovské dohodě a o všem, co jí na naší nejen politické scéně předcházelo, ale i co po ní následovalo, je tato práce. Jejím cílem je objektivně popsat celé období let 1937 – 1939 v Československu a přiblížit veřejně politický život té doby, s využitím historické a publicistické literatury nejrůznější úrovně.

Poslední dobou můžeme sledovat nejen v médiích zvýšený zájem o mnichovskou konferenci. Na toto téma bylo napsáno mnoho knih od našich i zahraničních autorů a natočeny desítky filmových dokumentů. V této práci bych ale chtěl zdůraznit, že tato konference byla jen vyvrcholením dlouhého procesu, který se odehrával na československé a částečně i světové politické scéně. Zároveň je jedním z cílů mé práce objektivní popsání politiky usmiřování, takzvaného appeasementu, kterou praktikovaly tehdejší západní mocnosti. Cílem mé práce není tuto politiku odsoudit, jak bývá v některých publikacích zvykem, ale vysvětlit, proč ji západní velmoci praktikovaly a kde lze hledat její příčiny.

V úvodu práce jsem se pokusil nastínit politickou situaci ČSR v předmnichovském období a popsat první náznaky agresivních tendencí Německa. V další části se zabývám rostoucím tlakem na ČSR zevnitř i z německé strany, který vyústil až k částečné mobilizaci československého státu. Následující část je věnována appeasementu, od jeho počátků na mírové konferenci ve Versailles až po jeho ztroskotání. Dále práce obsahuje náhled na celkovou zhoršující se situaci pro Československo, která vyústila v mobilizaci československé armády, mnichovskou konferenci a následně v okupaci celého Československa.

V závěru práce jsem se pokusil nastínit též alternativní vývoj celé situace, konkrétně v případě nepřijetí mnichovského diktátu.

Pro snadnou orientaci je k práci přiložen i chronologický přehled základních událostí let 1937 – 1939.

1 DOBA PŘEDMNICHOVSKÁ

1.1 Vnitřní politická situace, Beneš prezidentem

Dne 3. ledna 1935 E. Beneš v odpovědi na otázky jugoslávského listu *Sovremena Čechoslovačka* rozvíjel myšlenku, k níž se tehdy – a nebyl sám, stále vracel: „Žijeme v době, kterou lze právem nazvat revoluční.“ Před „Velkou válkou“ „politicko sociální“ struktura... evropských států... byla celkem obdobná“. Dnes mnohé z nich žijí v extrémech – komunistickém a „státně totalistickém“, bojujících proti demokratismu, „jenž byl zatím zahnán do defensivy“. Dlouho – v rukopisném náčrtku si dovolil Beneš prorokovat: 10 – 15 let – bude svádět demokracie tvrdý obranný boj, v němž musí projevit „zejména smysl pro pořádek a disciplínu“. Pak nutně zvítězí „demokracie politické disciplíny a sociálního pořádku, ale sociální struktury vyrovnanější a spravedlivější“.¹

Beneš převzal prezidentský úřad v roce 1935. Bylo to období vzrůstající mezinárodní nestability. Symbolem této doby byla občanská válka ve Španělsku, vpád fašistické Itálie do Etiopie, úpadek Společnosti národů a paralyzující anglo-francouzský appeasement.²

V Československu byla vnitropolitická situace touto dobou velmi složitá, kromě toho, že se Beneš teprve etabloval v prezidentském úřadě, lze tvrdit i to, že určitě nebyl tak silnou osobností, jakou byl jeho předchůdce Masaryk. Mimo to se československá politika a vlastně i Hrad dostávaly do obtížné pozice, kdy většina jejich reakcí byla vynucená, a tím byla z velké části omezena jejich svobodná aktivita.

To přispívalo i bez říšskoněmeckého nátlaku k tomu, že zásadní problémy státu, zejména ony týkající se Slováků, Němců, Maďarů a Poláků, zůstaly neřešeny.³

1.2 Porýnská krize a její důsledky

Pro Československo znamenalo jakékoli zpochybňování, natož porušování, odbourávání versailleského mírového systému životní ohrožení. 13. ledna 1935 v Sársku, po válce postaveném pod dočasnou správu Francie, proběhl plebiscit. Národní

¹ KLIMEK, A., HOFMAN, P. *Velké dějiny zemí koruny české XIV.*, 1. vyd., Praha: Paseka 2002, s. 385

² TÁBORSKÝ, E. *Prezident Beneš mezi Západem a Východem*, 1. vyd., Praha: Mladá fronta 1993, s. 25

³ HEJL, V. *Rozvrat – Mnichov a náš osud*, 1. vyd., Praha: Univerzum 1990, s. 205

povědomí a propaganda vykonaly své. Drtivá většina obyvatel se vyslovila pro připojení k Německu. Necelého půl roku poté podepsaná námořní dohoda s Británií pak Německu povolovala zhruba čtyřnásobně zvýšit síly válečného loďstva oproti versailleským limitům.⁴

Po podpisu francouzsko-sovětské smlouvy kritizoval Hitler spojení Paříže se Sověty, prohlašoval, že takovýto pakt by anuloval locarnská ujednání, která garantovala status quo na západních hranicích. Prohlašoval, že komunismus nemá v Německu žádnou šanci. 27. února přesto smlouvu francouzský parlament ratifikoval. Hitler dal k dobru ještě pár ujištění o své mírumilovnosti – a v posledních hodinách 7. března 1936 vstoupila německá armáda do demilitarizovaného Porýní.⁵ Tímto agresivním krokem fašistického Německa, který znamenal likvidaci jednoho z klíčových bezpečnostních opatření versailleských i locarnských smluv, se kvalitativně změnila vojenskopolitická situace v Evropě i postavení Československa.⁶

Samozřejmě byly i skutečnosti, které Hitlerovi hrály do karet. Britové neměli v té době nejlepší vztahy s Francouzi, po roztržce kvůli postupu v Etiopii proti Italské agresi. Konzervativní britský premiér S. Baldwin dokonce soudil, že kdyby byl nyní Hitler svržen, nahradí ho diktatura komunistická a dojde k naplnění jeho nejděsivější noční můry: Proti Západu zaútočí jednotný komunistický blok německo – ruský, partyzánsky podporovaný mocným komunistickým hnutím ve Francii, Španělsku a i v jiných zemích, takže obranou linií schopnou zabrzdit kataklyzmatickou potopu bude snad až Atlantický oceán.⁷

V Praze si mnozí uvědomovali krajní svízelnost situace, do níž stát přivedlo obsazení Porýní, značící největší politický otřes v Evropě od konce války – a zvláště chabá reakce západních mocností. V Československu se od března 1936 odehrával anomální proces: zahraniční politika začala hrát prim před vnitřní, jejíž problémy se stát snažil řešit s ohledem na cizinu. V dubnu 1936 řekl Beneš novinářům: „Když západní Evropě nezáleží na tom, co se děje ve střední Evropě, musíme se dohodnout se sousedy.“

Dusivá smyčka kolem ČSR se přitom utahovala. Mussolini honoroval Německu jeho podporu v době etiopské války: 5. července 1936 ponechal Berlínu volnou ruku

⁴ KLIMEK, A., HOFMAN, P. *Velké dějiny zemí koruny české XIV.*, 1. vyd., Praha: Paseka 2002, s. 405

⁵ Tamtéž.

⁶ ANGER, J. *Mnichov 1938*, 1.vyd., Praha: Svoboda 1988, s. 47

⁷ KLIMEK, A., HOFMAN, P. *Velké dějiny zemí koruny české XIV.*, 1. vyd., Praha: Paseka 2002, s. 405

vůči Rakousku. To zavedlo 1. dubna 1936 přes protesty států Malé dohody v rozporu s mírovými smlouvami brannou a vojenskou službu. Německo pak 11. července vnutilo kancléři K. von Schuschniggovi smlouvu formálně stvrzující nezávislost Rakouska, fakticky je ale měnící v satelit říše.⁸

Tyto kroky byly základem budoucího anšlusu Rakouska.

1.3 Henleinova „pátá kolona“

Československá vláda byla v této kritické době varována svými západními spojenci. Představitelé anglické vlády zdůrazňovali, že v anglickém veřejném mínění jsou prý sice sympatie k Československu, ale „bylo by však nesprávné domnívat se, že by Anglie mohla Československu v případě válečného konfliktu přinést nějakou konkrétní pomoc“.⁹

Za této situace Německo vystupňovalo svůj tlak na Československo. V okamžiku, kdy byla podepsána německo-rakouská červencová smlouva, zdůraznil Goebbels na tajné schůzce se šéfredaktory německých listů, že Československo je v daném okamžiku jediné, které odmítá podřídit se rozhodujícímu vlivu Německa ve střední a východní Evropě.¹⁰ Válečný přepad československého státu počítal s využitím jeho „národnostní různorodosti“, především s tím, že ho politicky a případně i vojensky usnadní Henleinova Sudetoněmecká strana.¹¹

Pro své plány na rozbití Československa si Německo systematicky organizovalo podporu silné německé menšiny v ČSR jako fašistické „páté kolony“.¹² I v souladu s plánem přepadení Československa pod názvem „*Případ Zelený*“ (Fall Grün) měli být sudetští Němci využiti při činnostech oslabujících pozici Československa.¹³

Henleinova strana se počátkem roku 1936 začala rozpadat pod vlivem svých neúspěchů a vlivem opatření vlády, která omezovala její činnost. Avšak při své dvoudenní návštěvě v Londýně 17. a 18. července 1936 se Henleinovi dostalo ujištění

⁸ KLIMEK, A., HOFMAN, P. *Velké dějiny zemí koruny české XIV.*, 1. vyd., Praha: Paseka 2002, s. 410

⁹ OLIVOVÁ, V. *Dějiny první republiky*, 1. vyd., UK Praha: Karolinum 2000, s. 209

¹⁰ OLIVOVÁ, V. *Dějiny první republiky*, 1. vyd., UK Praha: Karolinum 2000, s. 210

¹¹ KVAČEK, R., CHALUPA, A., HEYDUK, M. *Československý rok 1938*, 1. vyd., Praha: Panorama 1988, s. 12

¹² ČIERNÝ, J. *Mnichov 1938 a rozbití Československa*, Praha: Československý svaz protifašistických bojovníků 1982, s. 9

¹³ FILÍPEK, J. *Mnichov 1938 – Hra o Československo*, Praha: Dr. Eduard Grégr a syn, s.r.o. 2001, s. 59

přímo od oficiálních kruhů britské vlády, že Anglie se bude snažit o dosažení dohody mezi SdP a československou vládou a že „je zásadně ochotna sudetským Němcům radit a pomoci“ na půdě Společnosti národů. Anglická vláda vycházela z mylného předpokladu, že Henlein je „umírněný muž“, který není spojen s nacistickými kruhy. Uvažovala, že je nutno mu pomoci, aby nebyl nahrazen „jinými menšinovými vůdci, kteří jsou mnohem radikálnější a chovají daleko větší sympatie k nacionálnímu socialismu v Německu“. Svým postupem anglická vláda zaštitila Henleinovu stranu svou ochranou a tím současně svazovala československé vládě ruce v akcích proti sudetoněmecké straně. Její zásah znamenal politické zajištění Henleinova hnutí jak v mezinárodním měřítku, tak i uvnitř republiky.¹⁴

Po Henleinově úspěchu v Londýně došlo v Berlíně k novým jednáním mezi německými nacisty a zástupcem sudetoněmecké strany, kterým byl Karl Hermann Frank. Výsledkem jednání bylo nabídnout Henleinovci dohodu. Nacisté uvnitř sudetoněmecké strany měli působit na své stoupence ve straně, aby zastavili své útoky proti Henleinovi, jestliže ten se vzdá podpory Kameradschaftbundu (odvětví SdP). Za takovou dohodu se mělo Henleinovi dostat plné a veřejné politické podpory berlínských nacistických kruhů.

A Henlein souhlasil. Nechal padnout svého sekretáře W. Branda, který byl až doposud jeho hlavním rádcem a osobním přítelem. Tím se distancoval od skupiny Kameradschaftsbund, z níž vzešel a která mu rozhodujícím způsobem pomohla k získání politické kariéry. Brandovo místo zaujal později K. H. Frank. Vnitřní krize byla překonána a Henleinova strana se stala přímou expoziturou Hitlerovy nacistické strany a tím i Hitlerovy politiky uvnitř Československa.¹⁵

Henleinova strana vzápětí vytyčila svůj program a konkrétní požadavky:

- Teritoriální autonomii pro sudetské Němce
- Uznání německé menšiny za druhý státní národ v republice
- Právo, aby se sudetští Němci mohli volně hlásit k „stamilionovému německému národu a pokládat se za jeho součást“
- Vypsání nových voleb, z nichž by vzešla nová vnitropolitická kombinace¹⁶

Po Mnichovské konferenci byl i přes absenci svých vůdců zbytek německé menšiny v pomnichovském Československu připraven dohrát úlohu nacistické páte

¹⁴ OLIVOVÁ, V. *Dějiny první republiky*, 1. vyd., UK Praha: Karolinum 2000, s. 211

¹⁵ OLIVOVÁ, V. *Dějiny první republiky*, 1. vyd., UK Praha: Karolinum 2000, s. 212

¹⁶ KURAL, Češi, Němci a mnichovská křižovatka, UK Praha: Karolinum 2002

kolony. Mnozí její příslušníci se už nemohli dočkat úplné likvidace československého státu a vyvolávali dobrovolně srážky s kýmkoli, dokonce i bez pokynů z říše.

1.4 Zahraniční politika Československa

Československá zahraniční politika byla od počátku v Benešových rukou. S ohledem na zeměpisnou polohu i způsob svého vzniku, neměla zahraničněpolitická orientace Československa příliš na výběr. Klíčovými otázkami byly vztahy k západním mocnostem a sovětskému Rusku.¹⁷

Po svém namáhavém a úspěšném tažení za úřadem prezidenta se Beneš pokusil zlepšit vztahy s Německem. Ani poté, co se ministrem zahraničí stal jeho kandidát, profesor historie Kamil Krofta, se Beneš nevzdal diplomacie. Na sklonku roku 1936 jednal se zástupci Německa, které pravděpodobně vyslal sám Hitler. Němečtí vyjednávači sondovali především možnost uzavření vzájemného dvoustranného paktu o neútočení. Beneš úpravu vztahů neodmítal, ale chtěl ji mít zakotvenou v širším evropském rámci. Navrhoval proto jako východisko čs.-německou arbitrážní dohodu.¹⁸

Poté, co se ke Společnosti národů, ve které od začátku stejně chyběly dvě světové velmoci USA a SSSR, otočily zády tři agresivní mocnosti, Německo, Itálie a Japonsko, zbýval Československu jen systém spojeneckých smluv.¹⁹

(Šlo zejména o smlouvy z roku 1924 a locarnské dohody, kde se oba státy zavázaly k vzájemné spolupráci, v případě Sovětského svazu šlo o smlouvy z roku 1934, taktéž o vzájemné spolupráci.)²⁰

Zběsilá goebbelsovská protisovětská a protičeskoslovenská kampaň nacistického Německa na jedné straně a politické procesy v Rusku na straně druhé vyvolávaly v Evropě dusnou atmosféru všeobecného napětí a nejistoty. Československa se obě tyto roviny bezprostředně dotýkaly a hluboce působily na jeho vnitřní vývoj. K tomu přistupovalo narušení mezinárodního postavení Československa. A pod vlivem všech těchto faktorů začaly v průběhu roku 1936 různé skupiny hledat různá mezinárodněpolitická východiska.²¹

¹⁷ FILÍPEK, J. *Mnichov 1938 – Hra o Československo*,

Praha: Dr. Eduard Grégr a syn, s.r.o. 2001, s. 111

¹⁸ ZEMAN, Z. *Edvard Beneš : politický životopis*. Vyd. 1. Praha : Mladá fronta, 2000, s. 132

¹⁹ HEJL, V. *Rozvrat – Mnichov a náš osud*, 1. vyd., Praha: Univerzum 1990, s. 15

²⁰ KROFTA, K. *Dějiny Československé*, Praha: Sfinx 1946, s. 759

²¹ OLIVOVÁ, V. *Dějiny první republiky*, 1. vyd., UK Praha: Karolinum 2000, s. 214

Po zářijovém zasedání Společnosti národů a pod dojmem nacistického sjezdu v Norimberku došlo v říjnu a počátkem listopadu roku 1936 k obsáhlé parlamentní diskusi o kurzu československé zahraniční politiky. Podnět k diskusi vzešel od agrární strany – od předsedy Rudolfa Berana, místopředsedy zahraničního výboru poslance Žilky a ministra národní obrany Machníka. Zástupci agrární strany žádali v diskusi oslabení mezinárodní orientace Československa na Rusko a zdůrazňovali, že republika se nesmí stát „nástrojem mezinárodního bolševismu“. Navrhovali „zrevidovat koncepci naší zahraniční politiky... v první řadě řešit úpravu našeho poměru k Polsku... a natrvalo upravit poměr k Německu“.

Přesto Sovětské stanovisko za mnichovské krize vyznívalo ve srovnání s postojem Západu mnohem příznivěji. Na rozdíl od Francie a Velké Británie opakovaně a veřejně obhajoval Sovětský svaz nutnost pevného postoje vůči Německu.²²

Jako první etapu chtěla agrární strana uzavřít československo-německou obchodní smlouvu, což se v Německu samozřejmě líbilo. Nacistické Německo si však stanovilo nepřijatelnou podmínku a to řešení tzv. sudetoněmecké otázky. To by znamenalo splnění Henleinových požadavků a vlastně i rozvrat republiky. To si agrární strana nejspíše uvědomovala. Přesto se však stala hlavním prosazovatelem dohody s Henleinem. Hitler v této době cítil šanci uzavřít s Československem dohodu, kterou by si Československo připoutal. Avšak ani jeden z jeho návrhů nebyl opět Benešem přijat.

Pro příznivce sblížení s Německem, roztroušené celé politické scéně, představoval tedy Beneš hlavní překážku.²³

Jisté je, že po přerušení československo-německých jednání v lednu roku 1937 došlo k dalšímu vystupňování německé kampaně proti republice. Současně se však změnil její charakter. Obviňování Československa ze spolupráce s bolševickým Ruskem ustoupilo do pozadí a hlavním cílem kampaně se stal „sudetoněmecký problém“.²⁴

Na Benešovo odmítnutí jednat o tomto problému s Hitlerovými emisary s poukazem, že jde o vnitřní záležitost republiky, odpovědělo Německo tím, že se v úzké spolupráci s Henleinem snažilo učinit z celé záležitosti mezinárodní problém. Bojem „proti útisku německých soukmenovců“ působilo na evropské veřejné mínění a tím zajišťovalo svou sílící agresi proti Československu.²⁵

²² TÁBORSKÝ, E. *Prezident Beneš mezi Západem a Východem*, 1. vyd.,

Praha: Mladá fronta 1993, s. 83

²³ ZEMAN, Z. *Edvard Beneš : politický životopis*. Vyd. 1. Praha : Mladá fronta, 2000, s. 141

²⁴ OLIVOVÁ, V. *Dějiny první republiky*, 1. vyd., UK Praha: Karolinum 2000, s. 218

²⁵ KROFTA, K. *Dějiny Československé*, Praha: Sfinx 1946, s. 780

K tomu všemu v osudných dnech, kdy Československo marně bojovalo o svou nezávislost a svobodu na základě mírových smluv, nedostalo se mu potřebné podpory a ani ochrany od Společnosti národů, která tou dobou sama téměř ztratila svou moc v mezinárodním životě, takže se Československo muselo podrobit rozhodování evropských velmocí...

1.5 Neoaktivismus a vláda

Česko-německé vyrovnání se stalo nejdůležitějším vnitropolitickým problémem. Po předchozí dohodě s vládou předložily 18. února 1937 německé koaliční strany rozsáhlé memorandum. Obsahovalo jejich požadavky ve věcech politických, hospodářských, sociálních, kulturních a jazykových. Jednotlivé body memoranda se týkaly úpravy německých pracovních možností, veřejné služby, péče o mládež, škol a kultury, jazyka a parlamentu.²⁶ Na toto memorandum odpověděla vláda závazným prohlášením pevně vůle dbát projevených německých přání a požadavků a přičiňovat se o jejich uskutečnění. Prohlášení vlády bylo německými aktivisty přijato s uspokojením, ale strana Henleinova se proti němu postavila odmítavě.²⁷

Jelikož toto memorandum německých koaličních stran a vládní návrh byly uzavřeny mezi československou vládou a německými aktivisty, šlo o snahu o kompletní národnostní vyrovnání v republice. Jenže tyto aktivistické strany zastupovaly pouze malé procento německého obyvatelstva, zbytek byl zastoupen SdP, tedy Henleinem. Henleinova Sudetendeutsche Partei tedy předložila vlastní návrh úpravy československo-německého vyrovnání, jehož základem byla snaha o prosazení kolektivních práv německé menšiny.

Jejich - místy značně mlhavá - formulace dokazovala především, že henleinovci se chtějí zmocnit vlády nad německým „národním svazem“, tedy plně ovládnout německé obyvatelstvo v ČSR. Zákony, které SdP sama navrhla, měly vnést vážné komplikace do vnitřní soudržnosti československého státu, a proto byly těžko přijatelné i pro pravicové české strany. Kromě toho je Henlein sám prohlásil jen za základ požadavků dalších. Henleinova sudetoněmecká strana koordinovala svou politiku s Německem, které zesílilo v průběhu roku 1937 svůj diplomaticko-politický nápor na izolaci československého státu. Berlín mařil za pomoci Polska a Maďarska všechny pokusy Československa stabilizovat status quo ve střední a jihovýchodní Evropě.

²⁶ OLIVOVÁ, V. *Dějiny první republiky*, 1. vyd., UK Praha: Karolinum 2000, s. 220

²⁷ KROFTA, K. *Dějiny Československé*, Praha: Sfinx 1946, s. 742

Zároveň stupňoval přípravy vojenského náporu proti ČSR, který souvisel s tím, že v plánech německého velení figurovalo Československo trvale jako nepřátelský stát.

Válečné plány připravující zánik Československa nazvali „Případ Zelený“. „Cílem je strategický přepad Československa, soustavně připravovaný již v míru, kdy se vojsko neočekávaným útokem zmocní jeho opevnění, přibije k zemi a zničí jeho armádu, dokud ještě nebude zmobilizována, a v krátké době ovládne Československo. Využije přitom jeho národnostní různorodosti.“ Němci chystali protičeskoslovenskou válku, ale stále je znervózňovala nejistota, zda se nerozroste v evropský konflikt – pak se mohl „Případ Zelený“ stát soustem k zadušení.²⁸

14. září 1937 zemřel Tomáš Garrigue Masaryk. Nad jeho rakví vyzval prezident Beneš všechny síly k obraně demokracie jako největšího Masarykova odkazu. Masarykův impozantní pohřeb se stal manifestací, při níž se smutek nad odchodem prvního prezidenta mísil s obavami o osud Československa. Bezprostředně poté se také začalo otevřeně odvíjet československé drama.²⁹

2 VYOSTŘENÍ ČESKO-NĚMECKÝCH VZTAHŮ

2.1 Zhoršení česko – německých vztahů na podzim 1937

Historik Hans Lemberg uvádí, že nová historiografie sudetského němectví, počínající knihou R. M. Smelsera z roku 1975, řeší přesněji problém „henleinovského fašismu“. Sváry v SdP byly jistým odkazem bojů „tradicionalistů“ proti „národním socialistům“ v Říši v roce 1937. „Teprve zhruba od té doby může být Henlein bez pochyb označován za bezvýhradného příjemce Hitlerových příkazů,“ napsal Lemberg.³⁰

Henlein – jehož vůdčí role ve straně nebyla vůbec tak nesporná, jak se z vnějšku zdálo – v roce 1937 už Hitlerovi tajně věrnost odpřísáhl. Mnoho podvůdců SdP to udělalo dříve a zřejmě často nadšeněji. Smelser v té souvislosti zmiňuje „dábelský kruh“, do nějž SdP polapil osudový gravitační vztah ke dvěma státům: ČSR a Německu. „Čím obtížnější bylo udržet SdP a čím nepravděpodobnějším díky radikalizaci obyvatel bylo sblížení s vládou, tím více potřeboval Henlein spojení s Říší, aby posílil svou vůdčí pozici, vystříhal svou stranu škod a dodal své politice na významu... Ale čím více se spoléhal na svá říšskoněmecká spojení, čím víc se zapléтал do té sítě, čím se stával

²⁸ KVAČEK, R., CHALUPA, A., HEYDUK, M. *Československý rok 1938*, 1. vyd., Praha: Panorama 1988, s. 12

²⁹ OLIVOVÁ, V. *Dějiny první republiky*, 1. vyd., UK Praha: Karolinum 2000, s. 222

³⁰ KLIMEK, A., HOFMAN, P. *Velké dějiny země koruny české XIV.*, 1. vyd., Praha: Paseka 2002, s. 490

závislejším na svých spojencích, tím bezvýznamnějšími se stávaly principy, na nichž spočívala jeho strana a ve skutečnosti jeho celá sudetoněmecká politika, především principy udržení a integrity menšiny v cizinci ovládané zemi.³¹ Navíc Češi, kteří pokládali všechno, co bylo spojené s Říší za špatné, nemohli Henleina a jeho stranu považovat za důvěryhodné.

Vždycky to bude tak trochu záhada: šlo o využití běžné srážky, jakých do té doby způsobili henleinovci desítky, či o úmyslný incident? Chystali se Henleinovci vyvolat 17. října v Teplicích konflikt s československými úřady, nebo jej vyrobili náhle, když se k tomu naskytla příležitost? Přesná odpověď by měla samozřejmě svou důležitost, ale ať tomu bylo jakkoliv, důsledek toho, k čemu v Teplicích došlo, byl stejný – a nejvýš hazardní. Odpoledne 17. října 1937 vyvrcholily v Teplicích Krajské dny Sudetoněmecké strany. Dav oslavující své předáky se střetl se strážníky. Podnět k tomu dal poslanec K. H. Frank, který zaútočil na policistu.³²

To nebyl konec, ale začátek. Pár hodin po incidentu už o něm referoval říšskoněmecký rozhlas. Po svém, fakta ho příliš nezajímala, ze rvavého Franka se stala oběť české policie. Nazítří a v dalších dnech se pak nacistická propaganda rozjela naplno. Ještě nikdy se tak veřejně nepostavila za henleinovce, a ještě nikdy nebyl žádný stát napaden takovými urážkami, jako teď z Berlína Československo. Vypadalo to, jako by se chystala válka. Někde po ní skutečně toužili.³³

Též Henlein označil události v Teplicích za přelomové. Ministru Neurathovi 19. listopadu napsal, že ukázaly, že „porozumění mezi Němci a Čechy v Československu je prakticky nemožné a řešení sudetoněmecké otázky je myslitelné jen ze strany Říše“. Sudetské Německo je si vědomo svého úkolu postavit se proti „Západem i bolševickým Východem určované politice Československa a bude faktorem národněsocialistické politiky Říše“.³⁴ Ačkoli Henlein už nevěřil v nějaké „vyrovnání“ s Čechy a přál si začlenění nejen sudetoněmecké oblasti do Říše, musel stále respektovat parlamentní metody, navenek stát o udržení ČSR a žádat pouhou autonomii, jinak hrozilo, že by SdP nemohla legálně působit na československé politické scéně. Německá zahraniční politika zůstávala i za Hitlerovy moci ve své nacionálně

³¹ KLÍMEK, A., HOFMAN, P. *Velké dějiny zemí koruny české XIV.*, 1. vyd., Praha: Paseka 2002, s. 490

³² KVAČEK, R., CHALUPA, A., HEYDUK, M. *Československý rok 1938*, 1. vyd., Praha: Panorama 1988, s. 13

³³ Tamtéž.

³⁴ KLÍMEK, A., HOFMAN, P. *Velké dějiny zemí koruny české XIV.*, 1. vyd., Praha: Paseka 2002, s. 491

konzervativní linii. Snažila se stále, aby vše vypadalo, že má zájem na obnově poválečného stavu pouhými mírovými prostředky.

Příprava různých „školních plánů“ války s ČSR nepřekračovala rámec obvyklých vojenských cvičných hrátek. Historik Jörg K. Hoensch vidí mezník zlomu až ve dni 24. června 1937, kdy ministr války von Blomberg podepsal pokyny k přípravě wehrmachtu pro válku. V té souvislosti se už zcela nedvojsmyslně psalo: „Konečný cíl spočívá v plánovitě v míru připraveném strategickém přepadu Československa, který... při využití národnostního roztříštění by Československo přivedl v krátké době k podlehnutí.“ Celkově direktivy předpokládaly „Fall Rot“ cílený proti Západu a „Fall Grün“ týkající se jihovýchodního směru. V tomto druhém se počítalo s „překvapivou vojenskou operací proti Československu“, mající vyřadit týlovou hrozbu této země pro případ války na Západě, resp. „zbavit ruské letecké síly jejich nejdůležitějších základen v Československu“.³⁵

5. listopadu se na říšském kancléřství konala tajná konference, které se účastnili Adolf Hitler, ministr války von Blomberg, vrchní velitelé vojska, námořnictva a letectva (von Fritsch, Göring, Reader) a ministr zahraničí von Neurath. Hitler zde přednesl monolog, trvající čtyři hodiny: „Cílem německé politiky se stává zabezpečení a udržení masy národa a její rozmnožení. Takže se jedná o problém prostoru. K řešení německé otázky vede jen cesta násilí“. Otázkou bylo pouze, kdy toto násilí použít.

Pokud by se Francie ocitla ve válce s jiným státem, „ke zlepšení naší vojensko-politické situace musel by být v každém případě nějaké vojenské zápletky náš 1. cíl porazit Československo a současně Rakousko... Pokud přijmeme takový vývoj situace, který by z naší strany vedl k plánovitému vystoupení v letech 1943-1945“, což bylo období, které Hitler pokládal za poslední termín, než se začne poměr sil pro Německo příliš horšit, „bylo by třeba posuzovat chování Francie, Anglie, Itálie, Polska, Ruska předběžně takto: sám vůdce věří, že s velkou pravděpodobností Anglie, předpokládaně též Francie Československo mlčky odepsaly a smíří se s tím, že tato otázka bude jednoho dne vyřízena Německem... Je třeba vzít v potaz, že obraná opatření Tschechei rok od roku sílí... Připojení 5-6 milionu lidí za předpokladu, že nucená emigrace z Tschechei dosáhne dvou, z Rakouska jednoho milionu lidí...“³⁶

„Všechno má býti připraveno, aby nejdéle do jara bylo lze vyraziti vůči Československu v předpokladu, že až do té doby Anglie, Francie a Itálie budou vázány bojem o Španělsko a Rusko situací ve Východní Asii. V mezidobí bude nutno stvořiti

³⁵ KLIMEK, A., HOFMAN, P. *Velké dějiny zemí koruny české XIV.*, 1. vyd., Praha: Paseka 2002, s. 495

³⁶ KLIMEK, A., HOFMAN, P. *Velké dějiny zemí koruny české XIV.*, 1. vyd., Praha: Paseka 2002, s. 496

přímo v Československu nutnou revoluční atmosféru, která umožní aktivně vystoupit vůči politice pražské vlády“, řekl Hitler.³⁷

Hitler v té době také prohlásil, že „Fall Grün“ má nyní nejvyšší prioritu. Pro ČSR však nebylo příznivé ani to, že podle Hitlera „ofenzivní válka proti Československu“ se stala klíčovou ve věci „řešení otázky německého životního prostoru“. Tyto válečné přípravy Němců však naštěstí nezůstaly utajeny, o aktivitách tohoto směru informoval do Prahy již v té době J. Masaryk.

2.2 Československo světovým problémem

U příležitosti 19. výročí vzniku ČSR řekl prezident Beneš diplomatickému sboru mimo jiné: „K evropské válce nedojde, neboť každý dnes ví, že výbuch vážných konfliktů jest skokem do neznáma, jako tomu bylo v roce 1914.“ Beneš vytyčil hlavní programové body dalšího „systematického budování našeho státu“: Trvalá péče, stále hlubší a systematičtější, abychom náš stát přivedli na úroveň moderních států západních v oboru moderní techniky, v dopravě všeho druhu, ve veřejných pracích, ve zdravotnictví a ve vnějším vzhledu našich měst a našeho venkova. A nechci zapomenout na dokončení prací naší národní obrany.“³⁸

Ministr Krofta řekl na sklonku října 1937 novinářům sebevědomě: „Nikdo si nesmí myslet, že kdyby zde henleinovci něco spískali a začali dělat revoluci, že nemáme síly, abychom je zkontrolovali... I kdyby sem přišla nějaká jejich brigáda z Německa, zatočíme s nimi. Nesmíme dávat najevo slabost.“ V parlamentu Krofta 11. listopadu přiznal, že naděje na zklidnění mezinárodní situace se nenaplnily, naopak vývoj nabírá na hrozivosti. „My ale bez ohledu na hrozby či urážky budeme se ve své menšinové politice jako dosud řídit závazky, které jsme na sebe vzali mírovými smlouvami..., tak zásadami demokratické slušnosti, rovnosti a spravedlnosti.“ Většina Evropy uznává, že „ze všech států s menšinami jsme my nejdále pokročili v lidském a spravedlivém... řešení jejich otázky“.³⁹

Ačkoli se toto tvrzení zakládalo na pravdě, stejně to pro určité státy nebylo dostatečné. Velká Británie se snažila odvrátit případnou válku s Německem po svém.

Její nový premiér učinil osudový krok. Toužil odvrátit od Británie válku urovnáním vztahů s Německem a Itálií. Připouštěl proto rozšíření sfér vlivu těchto

³⁷ KLIMEK, A., HOFMAN, P. *Velké dějiny zemí koruny české XIV.*, 1. vyd., Praha: Paseka 2002, s. 496

³⁸ KLIMEK, A., HOFMAN, P. *Velké dějiny zemí koruny české XIV.*, 1. vyd., Praha: Paseka 2002, s. 497

³⁹ KLIMEK, A., HOFMAN, P. *Velké dějiny zemí koruny české XIV.*, 1. vyd., Praha: Paseka 2002, s. 499

mocností do oblastí, o něž Británie neměla bezprostřední zájem, tedy i do Československa. V tom směru přijel v listopadu 1937 do Německa jednat Chamberlainův emisar lord E. Halifax. V zájmu touženého britsko-německého sblížení naznačil Hitlerovi, že britská vláda se nehodlá stavět proti přiznání práva Německa na kolonie ani proti „úpravám“ ve střední Evropě. „Týkají se změn evropského řádu, ke kterým pravděpodobně dřív nebo později dojde,“ zaznamenává německý zápis Halifaxova vyjádření. „K těmto otázkám patří Gdaňsk, Rakousko a Československo. Anglie má zájem na tom, aby k těmto změnám došlo pokojnou evolucí.“⁴⁰

Hitler si ještě stěžoval na spojení Ruska s Francií a Československem, nelíbilo se mu „přenášení“ státu Sovětů do Evropy, viděl v tom velikou překážku odzbrojení.

V prosinci 1937 pak francouzský ministr zahraničí Delbos při návštěvě Prahy dle Kroftova záznamu naléhal, „abychom uspokojením celé německé menšiny vzali Němcům záminku ke kampani proti nám“. Na Benešovu otázku, jak by se Francie zachovala, kdyby Hitler připojil Rakousko a pak se obrátil proti ČSR, prý francouzský ministr odpověděl: „Musíte vzít Hitlerovi každou záminku k vystoupení.“⁴¹

Berlín pak zahájil úpravu vztahů s Rakouskem poslední vzájemnou smlouvou. Němci, posílení appeaserskými postoji Británie a Francie, prohlásili, že záleží jen na Československu, zdali odstraní všechny existující obtíže. Stačí jen dobře zacházet s Němci, žijícími na jeho území, a ti pak budou úplně spokojeni. Opatrně a vlastně i lživě prohlašovali, že pro Německo je nejdůležitější, aby mělo dobré vztahy se všemi sousedy.

2.3 Národnostní otázky poprvé na mezinárodní scéně

Novoroční číslo *Venkova* zveřejnilo anketu k otázce: Co přejete Československu ve dvacátém roce jeho existence? Obsahovalo též odpovědi předsedů dvou největších stran Berana a Henleina. Hlásaly nutnost dohody. Henlein opatrnými formulacemi doporučoval v zahraniční politice uznat nastalé změny a potřebu dorozumění s Němci. Beran přál republice „klid a mír“ i hledat „cesty, které vedou ke spolupráci všech státotvorných složek“, takže by bylo „velmi správné, kdyby bylo možno rozšířit koalici o národní sjednocení a stranu ľudovou.“ Žádal též „důstojnou a oboustranně poctivou“ dohodu s čs. Němci a napsal: „Když... projevílo více než milion a čtvrt německých

⁴⁰ KLIMEK, A., HOFMAN, P. *Velké dějiny země koruny české XIV.*, 1. vyd., Praha: Paseka 2002, s. 500

⁴¹ KROFTA, K. *Dějiny Československé*, Praha: Sfinx 1946, s. 760

voličů důvěru straně SdP – nutno s tím počítat a nutno z toho dělat příslušné závěry... Je možno jen poctivě se dohodnout. Němci musí uznávat náš stát – nesmí šilhat za hranice a musí tam, kde oni vedou (v obcích a různých institucích), dát možnost zastoupení českému živlu – jako my musíme dát Němcům, co jim patří ve správě státu. Není možno pokládat všechny Němce, kteří se hlásí k určité politické straně, za velezrádce“. Předseda agrárníků varoval menšiny, že „ve chvílích nebezpečí stojí celý československý národ pohromadě, schopen třeba po milionech krvácet a umírat za svůj stát a svoji svobodu“, ale tento národ se chce s menšinami přátelsky dohodnout.⁴²

Beran se stal skoro jako skoro zrádce národa a spojenec nacistů a fašistů terčem útoků socialistů, levicových intelektuálů a četných z okruhu Hradu. Nespokojenost nad tím, že partnerem na německé straně by se mohli stát místo nich henleinovci, vyjádřili též *němečtí aktivisté*. Jejich postavení se stávalo stále více překérním.⁴³

Prezident řekl kanceláři, že si zřejmě „Beran sám dobře neuvědomoval dosah svého článku“. Dodal, že „agrární straně za její dnešní velikosti a vlivu schází skutečný vůdce“. Beneš neměl dojem, že by se muselo jednat s SdP. Podle vlastního záznamu Eisenlohrovi 16. února vysvětloval: Vyrovnaní s menšinami „musí být děláno z naší vůle, z naší iniciativy, bez nátlaků... Všecko to, co děláme, děláme jako svou povinnost. Proto s nikým o tom v podstatě nejednáme, ani s aktivisty, proto také ne se Sudetendeutsche Partei.“ Není správné hledat cestu k dohodě „tím, že uspokojíme naše Němce“, ani uspat otázku německé menšiny dohodou s Německem. „To je *circulus vitiosus*. Nemohu připustit.“⁴⁴

K Beranovi se ve vstřícných výrocích vůči SdP v zásadě přidal nový ministr národní obrany, Dérer. „I ve straně Henleinově,“ řekl, „se nacházejí živly rozumné a lokální, které pro tuto politiku mají smysl.“ A pravil též: „V republice si všechno obyvatelstvo bez rozdílů od nejkrajnější pravice až k nejkrajnější levici přeje mír a dobrý poměr k Německu, i když mnozí nesympatizují s jeho vnitřním režimem. Ten je však čistě vnitřní věcí Německa, do které se nikdo nechce mísit. Na druhé straně, „si také nepřejeme, aby někdo z ciziny zasahoval do vnitřních poměrů našich.“⁴⁵

17.února 1938 pak vyšel v Německu interview s Henleinem, jenž odmítl dohody z 18. února 1937 jako *nedostatečné, nezávazné a v praxi nedodržované*. Tvrdil, že odnárodňovací vlna v pohraničí trvá, nedodržují se ani nedostatečná jazyková práva Němců, podíl jejich zastoupení ve státních službách spíše klesá a přijímání jsou jen ti,

⁴² KLIMEK, A., HOFMAN, P. *Velké dějiny zemí koruny české XIV.*, 1. vyd., Praha: Paseka 2002, s. 502

⁴³ KLIMEK, A., HOFMAN, P. *Velké dějiny zemí koruny české XIV.*, 1. vyd., Praha: Paseka 2002, s. 503

⁴⁴ KLIMEK, A., HOFMAN, P. *Velké dějiny zemí koruny české XIV.*, 1. vyd., Praha: Paseka 2002, s. 504

⁴⁵ KLIMEK, A., HOFMAN, P. *Velké dějiny zemí koruny české XIV.*, 1. vyd., Praha: Paseka 2002, s. 508

kdo se vykází legitimacemi aktivistických stran, skromná jsou zlepšení v oblasti státních zakázek, vláda a úřady podporují agresivní české hraničářské organizace a spolky. Českému národu je přitom skutečný stav skrýván. Cestu k nápravě prý představují osnovy zákonů předložených SdP, které se dosud nezačaly projednávat.⁴⁶

Henlein ochotně přijal úlohu, kterou mu Hitler přisoudil. Společně s Goebbelsem měl hlásat do světa tak dlouho zvěsti o utiskování Němců v Československu, až by se tato vnitropolitická otázka stala otázkou mezinárodní.⁴⁷

Na začátku února Henlein kontaktoval vyslance Eisenlohra. Dal mu jasně najevo, že za sebou má sudetoněmecký lid a chtěl tedy znát stanovisko německé vlády. „Především musí vědět,“ psal Eisenlohr svému ministerstvu, „zda máme zájem na udržení rozkolu mezi Němci a Čechy, nebo zda souhlasíme s pokusem smírného a postupného urovnání.“⁴⁸

Zásadní zlom přinesl 20. únor. Kancléř Hitler vyhlásil veřejně nejen přímý zájem německé říše o německé občany československého státu, nýbrž i její úmysl přímo se ujímat 10 milionů Němců, kteří žijí ve dvou státech při jejích hranicích, tj. v Rakousku a Československu.⁴⁹

Hitlerův projev předcházela výstražná mementa. Počátkem února 1938 došlo v Německu pod smyšlenými záminkami a lživými obviněními k výměně ministra války von Blomberga a velitele pozemního vojska von Fritsche za poddajné vykonavatele vůdcovy vůle generály Keitela a von Brauchitche. 4. února vystřídal ministra zahraničí von Neuratha, přežívajícího v úřadě ze „staré epochy“, kovaný nacističtí Joachim von Ribbentrop.⁵⁰

Československý premiér Hodža se v poslanecké sněmovně 4. března přihlásil ke smlouvám s Francií a SSSR. Řekl, že se zlepšily hospodářské vztahy k Německu, novinářské kampaně slábly, jenže nyní se vše ocitlo na „povážlivé půdě“ Hitlerovým projevem, na nějž 1. března navázal svým projevem maršál Göring. „Špatně bychom posloužili všemu dalšímu vývoji věcí ve střední Evropě a nejhůře vztahům k Československu k Německu, kdybychom velmi jasně neprohlásili, že Československo a jeho lid nikdy a za žádných okolností nemůže a nesmí připustit a nepřipustí zasahování do svých vnitropolitických záležitostí,“ pravil Hodža. Řekl též, že „mezi

⁴⁶ KLIMEK, A., HOFMAN, P. *Velké dějiny země koruny české XIV.*, 1. vyd., Praha: Paseka 2002, s. 509-510

⁴⁷ KRÁL, V. *Již nikdy Mnichov*, Praha: Československý svaz protifašistických bojovníků 1978, s. 26

⁴⁸ KLIMEK, A., HOFMAN, P. *Velké dějiny země koruny české XIV.*, 1. vyd., Praha: Paseka 2002, s. 511

⁴⁹ KROFTA, K. *Dějiny Československé*, Praha: Sfinx 1946, s. 742

⁵⁰ AILSBY, CH. *Třetí říše – den po dni*, 1. vyd., Praha: Naše vojsko, s.r.o. 2005, s. 94

Německem a Československem jest více přehrad rázu psychologického než přehrad rázu politického“.⁵¹

Dopoledne 10. března navštívil Eisenlohr, vrátivší se z několikadenního pobytu v Berlíně, Kroftu. Eisenlohr měl dobrou náladu, protože obdržel přes Ribbentropa instrukce, nimž prý dal placet sám vůdce, jenž vyslanec pro zaneprázdnění osobně nepřijal: „pokračovat v dosavadní politice odstraňování třecích ploch a zajímat se dosavadním způsobem o sudetoněmeckou minoritu“, zapsal si Krofta. Eisenlohr důležitě vykládal, jak pochválil Göbelse, že „zastavil proti ČSR tiskovou kampaň“, či jak vyložil Göringovi, jehož projev k německým letcům nebyl prozíravý, že „jednání o československé politice k německé menšině půjde po dobrém, načež Göring odvětil: „Tím lépe.“ Vyslanec prosil, aby se v ČSR „nic nestalo, co by zkalilo náš zlepšující se poměr“, a žádal urychlit jednání o otevřených problémech.⁵²

O den dřív však mluvil Československý vyslanec J. Masaryk se svým dávným známým, nyní zástupcem Britského ministra Halifaxe. Ten měl, stejně jako většina zahraničních pozorovatelů, pocit, že Němci malými krůčky získávají velké výhody a že je jim třeba položit zásadní otázku. Kam až chcete dojít, co chcete v Evropě a světě dokázat, protože to dosud nikdo neslyšel, leda čtenář knihy ‚Mein Kampf‘...

2.4 Anšlus Rakouska

Události ale nabraly rychlý, osudový obrat. Ve snaze zachránit nezávislost Rakouska vyhlásil kancléř Schuschnigg, tlačенý Berlínem do kouta, na 13. března 1938 plebiscit o dalších osudech své země. Německo odevzdalo 11. března kancléři ultimátum s příkazem, aby odvolal plebiscit a do šesti hodin odstoupil. Když Schuschnigg poznal, že mu nepomohou ani západoevropské mocnosti, ani Itálie, podal týž večer demisi. 12. a 13. března již okupovaly Rakousko německé ozbrojené síly. 13. března bylo prohlášeno za součást Německa. To se tak stalo sousedem ČSR i na jižní, neopevněné hranici Čech a Moravy.⁵³

Když Hitler anektoval Rakousko, řekl svým vlastním velitelům, že absence odporu je důkazem západní bezpátečnosti. Domníval se, že ani Británie, ani Francie nebudou mít žaludek na to, aby bránily „třetí zemi“, pokud ji napadne. A nemýlil se.⁵⁴

⁵¹ KLIMEK, A., HOFMAN, P. *Velké dějiny země koruny české XIV.*, 1. vyd., Praha: Paseka 2002, s. 516

⁵² KLIMEK, A., HOFMAN, P. *Velké dějiny země koruny české XIV.*, 1. vyd., Praha: Paseka 2002, s. 517

⁵³ AILSBY, CH. *Třetí říše – den po dni*, 1. vyd., Praha: Naše vojsko, s.r.o. 2005, s. 97

⁵⁴ BOYLE, D. *II. světová válka v dokumentární fotografii*. 3. vyd. Čestlice : Rebo Productions, 2008., s.39

Když začaly německé jednotky 12. března 1938 obsazovat Rakousko, Francie, již opět otráasala nová vládní krize, se stejně jako Velká Británie omezila na diplomatický protest. Itálie Hitlerovi blahopřála, malodohodová Jugoslávie označila vše za vnitřní záležitost Němců.⁵⁵

Praha reagovala plaše, takže německá tisková kancelář se z oficiálních čs. míst dozvěděla, že vláda „nahlíží na vpochodování německých oddílů do Rakouska jako na akt vyžádaný legální rakouskou vládou.“ Úředně vláda prohlásila: „Při praktické pasivnosti Západu přirozeně nějaké naše zakročení nepřichází vůbec v úvahu... My nejsme přímo dotčeni..., je to věc Berlína a Vídně... Jinak je to otázka celé Evropy, tj. především velmocí.“⁵⁶

Ale vzhledem k pobouření *světové veřejnosti* nad anšlusem neměl Berlín vůbec zájem na ostrých protestech či dokonce mimořádných obranných krocích Prahy. Večer 11. března a znovu v noci na příští den Eisenlohr uklidňoval Kroftu, že jde o vnitřní „německou“ záležitost, a vyptával se, co je pravdy na mylných zvěstech, že ČSR mobilizuje. V Berlíně pak mluvil dvakrát Mastný s Göringem, který jej opakovaně s čestným slovem ujistil, že „Německo nemá proti Československu nepřátelských záměrů a že naopak nyní po provedení anšlusu doufá ve zlepšení poměru k nám – v předpokladu, že se u nás nemobilizuje“. Dokonce vyslanci řekl, že může jeho „osobní čestné slovo doplniti ještě čestným slovem jménem Hitlerovým. – Víc přece nemůžete žádat.“⁵⁷

Situace vedoucí čs. místa nutila, aby ve státě, kde především v hlavním městě od anšlusu znervózňovala obyvatele i stále častější protiletecká cvičení, zkoušky plynových masek, vyznačování provizorních krytů, výzvy k bdělosti vůči špiónům a ke sběru surovin, zintenzivnila pokusy o smír s bouřícími se menšinami. Dne 18. března ležel před prezidentem sedmibodový dokument *Vybudování spolupráce s menšinami*. Měla se zřídit komise k řešení problému menšinového školství, uspíšit proporční vyrovnání počtu úředníků a státních zaměstnanců, zajistit „účast menšin na hospodářské činnosti státní dle jejich počtu“ a rozhodnout, zda má být usnesení vlády z 18. února 1937 zafixováno jako zákon, či – lépe – jen jako vládní nařízení.⁵⁸

Pohlčení Rakouska říší hluboce ovlivnilo i politickou situaci v pohraničí českých zemí. Mnozí Henleinovci čekali, že teď už brzy přijde „jejich den.“ Prý to bude

⁵⁵ ZEMAN, Z. *Edvard Beneš : politický životopis*. Vyd. 1. Praha : Mladá fronta, 2000, s. 135

⁵⁶ KLIMEK, A., HOFMAN, P. *Velké dějiny zemí koruny české XIV.*, 1. vyd., Praha: Paseka 2002, s. 518-519

⁵⁷ KLIMEK, A., HOFMAN, P. *Velké dějiny zemí koruny české XIV.*, 1. vyd., Praha: Paseka 2002, s. 520

⁵⁸ KLIMEK, A., HOFMAN, P. *Velké dějiny zemí koruny české XIV.*, 1. vyd., Praha: Paseka 2002, s. 522-523

10. duben, tak alespoň vyznívaly pověsti šířené také z Německa. Šily se prapory s hákovým křížem, pořádaly se demonstrace s heslem „Jeden národ, jedna říše, jeden vůdce!“.⁵⁹

Anšlusem Rakouska se radikálně změnila i vojenskopolitická situace Československého státu. Bylo proto nutné této nové situaci přizpůsobit všechna dosavadní opatření všeho druhu, pokud s ní nebyla v plném souladu.⁶⁰

Vůdce SdP Henlein zaslal prostřednictvím svého „pověřence“ u Svazu německých národních skupin v Evropě Friedricha Bergera státnímu tajemníku von Mackensenovi pro ministra Ribbentropa gratulaci ke „šťastnému obratu v Rakousku“, spojenou s výzvou: „Nová situace vyžaduje přezkoušení sudetoněmecké politiky.“ Odložil proto o čtyři týdny sjezd SdP svolaný na 26.-27. března a požádal Ribbentropa, aby jej přijal a přizval k jednání též dva z nejbližších spolupracovníků Henleina a Eisenlohra. Henleina s Frankem přijal přímo Hitler. 28. března v Berlíně na poradě, jíž byli účastni i ministři Ribbentrop a Hess, „vůdce oznámil, že má v úmyslu v krátké době vyřešit československý problém. Nemůže již trpět, aby Němci byli utlačováni, nebo aby se na Němce střídalo.“⁶¹ Předák sudetoněmeckých fašistů pochopil: „Musíme tedy stále žádat tolik, abychom nikdy nemohli být spokojeni.“ Hitler přikývl. „Ano, tak jsem to myslel.“⁶²

Zatímco v lednu 1938 měla SdP zhruba 542 tisíc členů a v únoru 549 tisíc, pak v březnu – měsíc po anšlusu – dosáhlo toto číslo 759 289 a v dubnu 1 047 178. SdP disponovala daleko největší členskou základnou ze všech stran ve státě a po stranách Hitlera a Mussoliniho představovala třetí nejpočetnější fašistické hnutí v Evropě. Po anšlusu příliv nového členstva zesílilo oznámení SdP, že ukončí do konce května jejich přijímání, a opatrní se báli, aby nezmeškali. Strana vskutku na čas přijímání zastavila a s odvoláním ne německý charakter odmítala už dříve – i později – přihlášky Čechů.⁶³

Pro enormní růst počtu přívrženců Henleina vskutku byly důležitými faktory „krev a přesvědčení“, stejně jako „chyby Čechů“, avšak už tehdy „strach byl největším ze všech. Žít jako nenacista v sudetských okresech bylo ryzím hrdinstvím.“ Přinášelo to

⁵⁹ KVAČEK, R., CHALUPA, A., HEYDUK, M. *Československý rok 1938*, 1. vyd., Praha: Panorama 1988, s. 58

⁶⁰ ANGER, J. *Mnichov 1938*, 1. vyd., Praha: Svoboda 1988, s. 67

⁶¹ KLIMEK, A., HOFMAN, P. *Velké dějiny zemí koruny české XIV.*, 1. vyd., Praha: Paseka 2002, s. 525

⁶² KVAČEK, R., CHALUPA, A., HEYDUK, M. *Československý rok 1938*, 1. vyd., Praha: Panorama 1988, s. 59

⁶³ KLIMEK, A., HOFMAN, P. *Velké dějiny zemí koruny české XIV.*, 1. vyd., Praha: Paseka 2002, s. 528

vyhazov ze zaměstnání, separaci a urážky rodiny, pronásledování dětí ve škole, společenské odstrkávání, bojkot v obchodech, ba někdy i výprask za tmy. V sudetských Němcích rostl pocit, že jsou bojovým předvojem německví na půdě, kterou sice pokládali staletí za svou vlast, avšak nikoli plně, protože nebyla plnou součástí německé Říše, což nyní bude především jejich zásluhou slavně napraveno.⁶⁴

Anšlusem Rakouska se politická situace pro Československo opět výrazně zhoršila. Společnost národů, která měla agresi odsoudit a přistoupit k represím, se už hrotila. Hrotil se i celý poválečný systém uspořádání světa. Z Německa do celého světa přicházely stále silněji zprávy, že mírové smlouvy, základní kámen stavby Československa, byly definitivně pošlapány a ztratily veškerou platnost.

2.5 Zánik německých demokratických stran, květnová mobilizace

17. března 1938 vydal Konrád Henlein provolání, v němž poukázal na význam rakouských událostí pro německý národ a vyjádřil největší radost sudetských Němců nad spojením Rakouska s německou říší. O své straně pak uvedl, že je „dnes bezesporu jedinou odpovědnou nositelkou jednotné vůle a boje za práva sudetských Němců“. Čím bude silnější, tím úspěšněji povede svůj zápas. Proto vyzval, v těchto historických dnech“ všechny, kdož nejsou dosud v řadách jeho strany, aby vstoupili „do velké politické fronty německé národnostní skupiny“. Jeho výzva našla svůj ohlas uvnitř německých demokratických stran.⁶⁵

Tzv. *neoaktivismus německých stran* – agrární a živnostenské, křesťansko-sociální a sociálně demokratické – byl totiž opřen o orientaci na Rakousko. Anšlusem Rakouska celá tato základna padla. Proto také okamžitým a bezprostředním důsledkem anšlusu Rakouska bylo zhroucení německé demokratické fronty, která již od podzimu 1937 prožívala vnitřní krizi. 22. března vystoupil z vládní koalice Svaz německých zemědělců a německá strana živnostenská, 24. března strana německých křesťanských sociálů. Všechny tři přestoupily do Henleinovy Sudetendeutsche Partei.⁶⁶

24.dubna vyhlásila sudetoněmecká strana na sjezdu v Karlových Varech svůj program. Henlein se přesně řídil pokyny z Berlína a vystoupil s požadavky, které mu měly zajistit vládu nad pohraničními oblastmi českých zemí. Věřil, že má „záda krytá

⁶⁴ KLIMEK, A., HOFMAN, P. *Velké dějiny zemí koruny české XIV.*, 1. vyd., Praha: Paseka 2002, s. 527

⁶⁵ OLIVOVÁ, V. *Dějiny první republiky*, 1. vyd., UK Praha: Karolinum 2000, s. 229

⁶⁶ OLIVOVÁ, V. *Dějiny první republiky*, 1. vyd., UK Praha: Karolinum 2000, s. 229-230

říší“, a proto promluvil ostře.⁶⁷ Henlein také vystupoval jako mluvčí všech sudetských Němců, ze všech německých stran zůstali republice věrní jen sociální demokraté, zmítání však vnitřními spory.⁶⁸

Karlovarský program přihlížel k současné situaci a odpovídal i Hitlerovým instrukcím. Byl zformulován do osmi základních bodů, v nichž sudetoněmecká strana žádala:

- Úplnou rovnoprávnost a rovnocennost sudetských Němců s českým národem.
- Jejich uznání za právní osobnost.
- Určení a uznání uzavřeného německého sídelního území.
- Vybudování německé samosprávy ve všech oborech veřejného života, týkajících se německé národní skupiny.
- Zřízení zákonných ochranných opatření pro ty sudetské Němce, kteří žijí mimo uzavřené sídelní území.
- Odčinění bezpráví spáchaného na sudetském Němectvu od roku 1918 a náhradu škod vzniklých mu tímto bezprávím.
- Uznání a provedení zásady, že v německém území mají být pouze němečtí veřejní zaměstnanci.
- Úplnou svobodu přiznání se k německému národu a k německému světovému názoru.⁶⁹

Karlovarský program zásadním způsobem rozšiřoval požadavky sudetoněmecké strany z dubna 1937 a byl pro ně především hrou o čas.⁷⁰

Konkrétní požadavky – které mj. Henlein prohlásil za minimální – byly formulovány jako obvykle nepřesně a nejasně se zřetelným úmyslem, aby je bylo možno modifikovat podle konkrétní situace. Karlovarským programem byla tak koncem dubna 1938 dána platforma, na níž bylo možno pod heslem seburčení sudetských Němců přejít náporu na československý stát. Hlavním cílem Henleinovy strany bylo otevřít nacistickému Německu cestu do Československa. 1. dubna došlo k jednání o národnostním statutu mezi Hodžou a zástupci Henleinovy strany. Jeho výsledkem bylo komuniké, kterým Henleinova strana status odmítla. Na další návrhy vlády na jednání odpovídal říšskoněmecký i sudetoněmecký tisk zesílenou protičeskoslovenskou

⁶⁷ KVAČEK, R., CHALUPA, A., HEYDUK, M. *Československý rok 1938*, 1. vyd., Praha: Panorama 1988, s. 62

⁶⁸ ZEMAN, Z. *Edvard Beneš : politický životopis*. Vyd. 1. Praha : Mladá fronta, 2000, s. 135

⁶⁹ MORRELL, S. *Viděl jsem ukřižování*, 3. vyd., Brno: Jota, s.r.o., s. 23

⁷⁰ KVAČEK, R., CHALUPA, A., HEYDUK, M. *Československý rok 1938*, 1. vyd., Praha: Panorama 1988, s. 62

kampaní. 13. května pak Henleinova strana oznámila, že na ochranu německých národních zájmů v Československu zřizuje zvláštní ozbrojené oddíly - Freiwilliger Schutzdienst. Tato „dobrovolná ochranná služba“ byla organizována podle nacistických oddílů SS.⁷¹

Britská vláda si přála, aby postup Západu vůči Československu byl jednotný. Pozvala proto francouzské ministry k jednáním do Londýna. Jednání skončila dohodou o společné demarši v Praze, která měla - jak znělo usnesení - „zajistit maximum ústupků od československé vlády“.⁷²

Stanovisko britské vlády, které tlumočil ministru Kroftovi britský vyslanec Newton, zdůrazňovalo, že v případě československo-německého konfliktu nemůže Anglie Československu pomoci. Je proto nezbytné, aby se Československo snažilo takovému konfliktu zabránit. Proto je nutné provést okamžitě co největší ústupky sudetským Němcům a zahájit v tomto směru neprodleně jednání s Henleinem.⁷³

Za této situace nastupovalo Německo k útoku na Československo. Rozpoutalo rozsáhlou kampaň, která měla v souvislosti s přípravou obecních voleb přerůst v puč SdP a na něj navazující vojenskou agresí proti ČSR. Kampaň byla zaměřena „proti nesnesitelnému útisku sudetských Němců“ v republice.⁷⁴

Ve složité situaci volilo Československo složitou taktiku. 14. května odmítla Československá vláda písemným memorandem anglo-francouzskou demarši ze 7. května. Zdůraznila v něm svou povinnost bránit integritu a vnitřní sílu Československé republiky a postavila se na stanovisko svých návrhů z 26. dubna, které „představují řešení sudetoněmecké otázky v rámci ústavy“. Současně československá vláda vyhověla novému požadavku Henleinovy strany a stanovila na 22. a 29. května a na 12. června konání obecních voleb některých německých obcí.⁷⁵

Berlínská zpravodajská centrála, Sicherheitsdienst, vedená Reinhardem Hendrichem, podněcovala nepokoje v pohraničním území a řídila jejich průběh. Přes hranice byly tajně přepravovány zbraně, střelivo a výbušniny. Akce měly být orientované na sabotáže, ničení železnic, spojů a mostů, na útoky na české celnice a policejní stanice. Měly být důkazem, že československá vláda nejen že není ochotna dospět k dohodě s německým obyvatelstvem, ale není ani schopna zajistit jeho

⁷¹ OLIVOVÁ, V. *Dějiny první republiky*, 1. vyd., UK Praha: Karolinum 2000, s. 231-232

⁷² KVAČEK, R., CHALUPA, A., HEYDUK, M. *Československý rok 1938*, 1. vyd., Praha: Panorama 1988, s. 83

⁷³ OLIVOVÁ, V. *Dějiny první republiky*, 1. vyd., UK Praha: Karolinum 2000, s.234

⁷⁴ ANGER, J. *Mnichov 1938, 1.vyd.*, Praha: Svoboda 1988, s. 80

⁷⁵ OLIVOVÁ, V. *Dějiny první republiky*, 1. vyd., UK Praha: Karolinum 2000, s.236

bezpečnost. V sudetském území kolovaly zprávy o brzkém německém útoku proti Československu. 19. května přerušila sudetoněmecká strana informativní rozhovory se zástupci Hodžovy vlády a Henlein odcestoval do Mnichova, kam Hitler svolal speciální konferenci, jíž se účastnil Ribbentrop a další politici a vojenští činitelé.⁷⁶

Současně obdržela Československá vláda informace o vyhlášené pohotovosti v řadách SA a SS a informace o stahování se německé armády k hranicím.

Za těchto okolností měla vláda za nutné obnovit státní autoritu, pořádek a klid v sudetoněmeckém území a učinit tam konec incidentům, které by mohly vést ke krveprolití a dát tak Německu důvod k zakročení.⁷⁷

Z iniciativy a za předsednictví prezidenta Beneše se proto 20. května sešla československá vláda ke svému mimořádnému zasedání. Rozhodla se vyhlásit na obranu republiky částečnou mobilizaci. Povolala k čtyřnedělnímu cvičení jeden ročník. Jako hlavní důvod tohoto opatření byla uvedena nutnost „zajistit v dnešní době klid, pořádek a bezpečnost státu, jakož i zabránit jakýmkoli dalším incidentům, které se vyskytly v některých místech republiky“.⁷⁸

Mobilizace proběhla rychle a s velkým ohlasem. Země byla ve střehu – a zároveň jako by si oddechla: bez boje se nedáme, tato neobyčejná zkouška nás najde připravené.⁷⁹ Československou mobilizací byla situace vyhrocena. Zůstaly pouze dvě možnosti: Buď Německo realizuje svůj plán agrese, který by ovšem za této situace nabyl jiné podoby, než jak bylo původně připravováno. Nemohl by to být již tichý „fait accompli“, s jakým Německo počítalo, ale otevřený útok na Československo, který v sobě skrýval nebezpečí, že by mohl uvést do pohybu československé spojenecké smlouvy. Ty byly stále platné. Druhým možným řešením krize byl ústup Německa. A po této cestě se také Německo vydalo. Necht' dostat se v této situaci do otevřeného ozbrojeného konfliktu s Československem spojovala v této chvíli zájmy Německa se zájmy chamberlainovské Anglie a daladierovské Francie.⁸⁰

Do Prahy přicházely telegramy ujišťující o solidaritě, sympatiích, souladu, pevné odhodlanosti stát po boku Československa.⁸¹

⁷⁶ OLIVOVÁ, V. *Dějiny první republiky*, 1. vyd., UK Praha: Karolinum 2000, s.236-237

⁷⁷ KROFTA, K. *Dějiny Československé*, Praha: Sfinx 1946, s. 744

⁷⁸ OLIVOVÁ, V. *Dějiny první republiky*, 1. vyd., UK Praha: Karolinum 2000, s.237

⁷⁹ KVAČEK, R., CHALUPA, A., HEYDUK, M. *Československý rok 1938*, 1. vyd., Praha: Panorama 1988, s. 92

⁸⁰ OLIVOVÁ, V. *Dějiny první republiky*, 1. vyd., UK Praha: Karolinum 2000, s.238-239

⁸¹ KVAČEK, R., CHALUPA, A., HEYDUK, M. *Československý rok 1938*, 1. vyd., Praha: Panorama 1988, s. 92

Pozitivní odezvy se také Československu dostávalo ze strany Sovětského svazu, který neopomínal zdůrazňovat svou podporu v případě jakéhokoli konfliktu. Akceschopnost Ruska byla však zpochybňována jeho vnitřním vývojem. V létě 1937 byl v inscenovaném politickém procesu obviněn maršál Tuchačevskij ze spolupráce s nacistickým Německem a popraven. V sovětské armádě došlo k rozsáhlé čistce. V ní bylo zlikvidováno téměř celé vedení armády a podstatná část důstojnického sboru.. Počet obětí stoupal do desítek tisíců. Čistka ochromovala akceschopnost sovětské armády a stupňovala nedůvěru i k sovětské mezinárodní politice.⁸²

Chamberlainovská politika appeasementu se domnívala, že anglo-francouzská dohoda s Hitlerem uchrání západní Evropu před nacistickou útočností a zaměří ji na východ proti Rusku. Československo, bránící se proti nacistickému Německu a udržující kontakty s Ruskem, tuto koncepci narušovalo. Zákrok československé vlády proti německému puči v pohraničí, prováděnému podle instrukcí říšských nacistických orgánů a synchronizovanému s nástupem Německa k útoku proti Československu, byl označen za důkaz neochoty Československa ke smírnému řešení otázky sudetských Němců, jako úsilí o vyvolání válečného konfliktu. Ze státu bránícího svou existenci byl tímto postupem učiněn v německé verzi přímo agresor, v anglo-francouzské appeasementovské verzi iniciátor válečného konfliktu.⁸³

Za květnové krize udělal Beneš možná jednu ze svých největších chyb celého pohnutého roku 1938. K boji nepřipravené a po míru toužící západní mocnosti ochotně uvěřily, že Němci žádný útok nechystají. Nacistická propaganda vykreslovala tedy také Beneše jako válečného štváče. Poslední zbytky ochoty Francie a Velké Británie přijít republice na pomoc rychle mizely.⁸⁴ Beneš ukázal Británii a Francii částečnou mobilizací v květnu, že neustoupí. To znamenalo potíže – pro Beneše.⁸⁵

Po likvidaci Rakouska bylo všem stále jasnější, že se na řadě pro Německo ocitlo Československo. Přípravy k útoku na ČSR zahájil Hitler ihned po anšlusu prostřednictvím své páté kolony – Henleinovy sudetoněmecké strany. Té po zhroucení německé demokratické fronty nic nestálo v cestě. Veřejně však Německo mnohokrát opakovalo tvrzení o své mírumilovnosti vůči Československu. Zdůrazňovalo však stále, že předpokladem dobrého vzájemného vztahu je vyřešení sudetoněmecké otázky, která se bohužel vyhlášením Karlovarského programu stala více neřešitelnou...

⁸² OLIVOVÁ, V. *Dějiny první republiky*, 1. vyd., UK Praha: Karolinum 2000, s.240

⁸³ OLIVOVÁ, V. *Dějiny první republiky*, 1. vyd., UK Praha: Karolinum 2000, s.240-241

⁸⁴ ZEMAN, Z. *Edvard Beneš : politický životopis*. Vyd. 1. Praha : Mladá fronta, 2000, s. 136

⁸⁵ MORRELL, S. *Viděl jsem ukřižování*, 3.vyd., Brno: Jota, s.r.o., s. 47

3 POSTOJE EVROPSKÝCH MOCNOSTÍ, POLITIKA APPEASEMENTU

3.1 Pařížská konference 1919 – prvo počátky appeasementu

Politika appeasementu, praktikovaná zejména Velkou Británií a Francií, měla své kořeny již v Pařížské konferenci v roce 1919. Zde byl ustanoven Československý stát a byly zde do jeho hranic začleněni i sudetští Němci. Ale tento fakt již v roce 1919 narážel na přesvědčení Francouzů a Britů. Jedna z hlavních myšlenek, ovlivňujících konferenci, byla *právo národů na sebeurčení*. Začlenění Sudet do Československé republiky jí však obcházelo...

Mírové smlouvy totiž podle řady politiků či ekonomů národní menšiny a etnické skupiny ignorovaly.⁸⁶ Postoje politických kruhů v Londýně a v Paříži daleko více ovlivňovaly zkušenosti z první světové války. Tehdy totiž spojenecké smlouvy zavedly Evropu do katastrofy, kdy miliony vojáků padly za oběť konfliktu, na jehož počátku stál útok jedné z velmocí – Rakouska-Uherska – na malý stát, na Srbsko. Politici v Paříži a v Londýně viděli v září 1938 v Československu paralelu se Srbskem z roku 1914 a zdráhali se udělat podobnou osudnou chybu podruhé.⁸⁷

Ani Britové, ani Američané se příliš nezajímali o tuto novou zemičku, která připomínala pulce s hlavičkou na západě a ocáskem mávajícím na východě, tísničího se mezi Polskem na severu a Rakouskem a Maďarskem na jihu. Francouzi zájem projevovali, nikoli však z nějakých sentimentálních důvodů, ale kvůli bezpečnosti. Francie chtěla zemi dostatečně silnou na to, aby se mohla připojit k Polsku a k novému jihoslovanskému státu a zablokovala bolševismus a Německo.⁸⁸ Francouzský ministr zahraničí formálně uznal Národní radu československou jako budoucí vládu nezávislého Československa a vyvinul na francouzské spojence nátlak, aby učinili totéž. Francouzi nejen tehdy, ale později jako první uznali československé hranice, dokonce i ve sporných případech.⁸⁹ Ale podle Mussoliniho bylo Československo prostě „umělý stát“. Také polský Maršál Pilsudski se nejednou vyjádřil, že v první velké evropské krizi Československo zanikne.⁹⁰

⁸⁶ NEVILLE, Peter. Hitler a appeasement : britský pokus zabránit druhé světové válce, Líbeznice: Víkend 2008, s. 20

⁸⁷ ZEMAN, Z. *Edvard Beneš : politický životopis*. Vyd. 1. Praha : Mladá fronta, 2000, s. 146

⁸⁸ OLIVOVÁ, V. *Dějiny první republiky*, 1. vyd., UK Praha: Karolinum 2000, s.235-236

⁸⁹ MACMILLANOVÁ, M. *Mírotvorci, Pařížská konference 1919*, 1.vyd., Praha: Academia 2001, s.236-237

⁹⁰ HEJL, V. *Rozvrat – Mnichov a náš osud*, 1. vyd., Praha: Univerzum 1990, s. 14

Nové státy, jež vznikly v důsledku versailleského mírového systému – Polsko, Československo a Jugoslávií – i v Berlíně nazývali zlověstně „sezonní státy“. Jednoznačně tím chtěli naznačit, že jejich existence je pouze dočasná.⁹¹

Pozdější politika appeasementu, praktikovaná těmito zeměmi, měla tedy původ právě ve vytváření Československa, protože již tehdy nebyly vítězné mocnosti přesvědčeny o jeho důležitosti, natož pak v období před Mnichovem.

Po válce, v lednu 1919, byl Masaryk v Praze již jako první československý prezident a žil na místě, kde kdysi sídlili čeští králové. Navzdory stížnostem místních obyvatel se české jednotky přesunuly do příhraničních oblastí, kde se Čechy stýkaly na jihu s Rakouskem a na severu s Německem a kde se mluvilo převážně německy. Československé hranice byly do značné míry ustanoveny dříve, než mírotvorci obrátili k tomuto novému státu svou pozornost.⁹²

Ovšemže, prohlásil Beneš, podél hranic s Rakouskem a s Německem – na západě starých Čech (čemuž sami Němci říkali Sudeten či Jižní země) – žijí německy mluvící obyvatelé. Jenže předválečné údaje Rakouska-Uherska o několika milionech byly značně nedůvěryhodné, české údaje byly naopak pečlivě sestaveny a ukazovaly, že na tomto území žije jeden a půl milionu Němců a nejspíše třikrát tolik Čechů. Čeští Němci věděli, že jejich budoucnost leží v Československu. Navíc Československo v té době nemohlo přežít bez sudetských cukrovarů, skláren, textilních továren, hutí a pivovarů. K tomu Češi potřebovali staré hranice, které běžely podél hor a pahorků, aby se mohli bránit.⁹³

Dne 12. května Rada čtyř odsouhlasila původní hranice mezi Československem a Rakouskem. Někteří mírotvorci na okamžik projeví obavy o třímilionovou německou menšinu, která v Československu žila. Lansing se rozčílil, že byl zcela ignorován princip sebeurčení. A Wilson prý s překvapením vykřikl: „Proč mi to Masaryk nikdy neřekl?!“, ale nakonec se Sudetami příliš nezabýval. Ačkoli Lloyd George později tvrdil, že měl vážné pochybnosti, o žádné se tehdy nezmínil. Clemenceau nepochyboval o ničem: Radě čtyř řekl, že „konference se rozhodla přivést k životu určitý počet nových států. Mohla je snad, aniž by se tím dopustila nespravedlnosti, obětovat tím, že by jim vnutila nepřijatelné hranice s Německem?“

⁹¹ NEVILLE, Peter. Hitler a appeasement : britský pokus zabránit druhé světové válce, Líbeznice: Víkend 2008, s. 29

⁹² MACMILLANOVÁ, M. *Mírotvorci, Pařížská konference 1919*, 1.vyd., Praha: Academia 2001, s.240

⁹³ MACMILLANOVÁ, M. *Mírotvorci, Pařížská konference 1919*, 1.vyd., Praha: Academia 2001, s.241

Češi navíc udělali v roce 1919 na Mírotvorce dojem tím, že menšinám poskytli různé garance: vlastní školy, svobodu vyznání, dokonce poměrné zastoupení, aby mohly mít své vlastní poslance. Československo se mělo stát Švýcarskem střední Evropy.⁹⁴

Sudetští Němci v letech 1918 a 1919 neúspěšně protestovali. Tito vcelku prosperující sedláci a obchodně zdatní podnikatelé byli ve svých pocitech rozdělení na ty, kdož novými českými vládci pohrdali, a na ty, kdože se obávali levicového revolučního hnutí, které tehdy řádilo v Německu a Rakousku. Československo jim alespoň nabízelo stabilitu. V každém případě Německo, zcela zaměstnané svými vlastními problémy, o ně v té době žádný větší zájem neprojevalo. Německý ministr zahraničí, hrabě Ulrich Brockdorff-Rantzau, vyjádřil sudetským Němcům své sympatie, ale dal jasně najevo, že Německo svou vyjednávací pozici se spojenci nebude riskovat tím, že by se staralo o lidi, kteří, koneckonců, součástí Německa nikdy nebyli.⁹⁵

Rakousko se sice na mírové konferenci domáhalo uznání své svrchovanosti nad těmito kraji, ale jeho nárok byl odmítnut a příslušnost těchto krajů k Československu byla mezinárodně uznána beze všech výhrad.⁹⁶

Nově narozené demokratické Československo stálo na vratkých základech. Spojenci vytvořili stát z několika národů, „plných vzájemné nenávisti, spoutaných v jejich celkovém ekonomickém a společenském vývoji a pokroku jejich civilizace záští a národnostními sváry, které vyživovala tyranie a které zamořily celý jejich veřejný život“. Na těchto Hitlerových slovech bylo něco pravdy. Ve 14milionovém Československu žily 3 miliony Němců, 700 000 Maďarů, 550 000 Rusínů a hrstka Poláků a cikánů.⁹⁷

Už 20. února 1938 Hitler v Reichstagu prohlásil: „Pouze ve dvou sousedních státech (Rakousku a ČSR) je masa více než 10 milionů Němců... Všeobecné právo národů na sebeurčení, ve 14 Wilsonových bodech proklamované jako podmínka příměří, nemůže být dodržováno jen kvůli tomu, že jde o Němce.“⁹⁸

⁹⁴ MACMILLANOVÁ, M. *Mírotvorci, Pařížská konference 1919*, 1.vyd., Praha: Academia 2001, s.242

⁹⁵ Tamtéž.

⁹⁶ KROFTA, K. *Dějiny Československé*, Praha: Sfinx 1946, s. 728

⁹⁷ MACMILLANOVÁ, M. *Mírotvorci, Pařížská konference 1919*, 1.vyd., Praha: Academia 2001, s.246

⁹⁸ ZEMAN, Z. *Edvard Beneš : politický životopis*. Vyd. 1. Praha : Mladá fronta, 2000, s. 136

3.2 Postoje evropských mocností

Již v době Porýnské krize Hitler kalkuloval především politicky. Západní mocnosti měly právo ozbrojeně vystoupit a uštědřit mu porážku, jež by otřásla jeho panstvím, ba mohla je rozkotat. Měly k tomu dosud dostatečnou vojenskou sílu – ne ale dostatečnou odvahu a ráznost. Zvláště když už zněly výstrahy, jak zanedbaly výzbroj, jak nedostatečně jsou připraveny na vojenský konflikt, a když valná část politiků a veřejného mínění, majících ještě v paměti hrůzy světové války, byla ovládána ustrašeným ústupnictvím ve snaze zabránit ozbrojenému konfliktu za každou cenu. Projevila se i atmosféra tvořící podhoubí politiky, pro niž se vžil anglický termín „*appeasement*“, usmiřování: odklon od kolektivní bezpečnosti a – při dojmu mnohých z pravice politického spektra, že fašistická Itálie i nacistické Německo jsou pro civilizaci menší hrozbou než stát Sovětů – snaha o dohodu s diktátory Hitlerem a Mussolinim.⁹⁹

Britští a francouzští politikové, z politických a psychologických důvodů již objasněných, byli připraveni ignorovat Hitlerovo pronikání na sousední území. Jejich politika ústupků měla uspokojit jak Hitlerovu chuť na území – o níž věřili, že není nenasytná – tak ohromnou touhu po míru, kterou pociťovalo jejich obyvatelstvo.¹⁰⁰

Chyba dle Beneše spočívala v tom, že tehdejší hrozivé tendence Západní mocnosti nepochopily. Proces jejich váhavého ústupu od principů mírových smluv začal v tahanicích o reparace, jasně jej dokumentoval rýnský garanční pakt a také zdrženlivé reakce Západu na „přehlédnutí“ locarnské dohody, když Němci v březnu 1936 obsadili demilitarizované pásmo v Porýní. Vše doprovázelo slábnutí a rozklad Společnosti národů, v Benešových očích dalšího sloupu stability světa a bezpečnosti Československa, tolerance vůči agresí Itálie v Etiopii, Japonska v Číně, reakce na občanskou válku ve Španělsku, a vystoupení Itálie, Německa a Japonska ze Společnosti národů.¹⁰¹

Appeasement byl úsilím vykoupit mír a klid pro západní svět třeba i na cizí účet tím, že se hrozící výbojnost Německa nasytí ve střední Evropě či svede na východ. Aneb, jak psal 31. března 1936 obrazně velvyslanec Osuský: „Když tento kotel má již

⁹⁹ KLÍMEK, A., HOFMAN, P. *Velké dějiny země koruny české XIV.*, 1. vyd., Praha: Paseka 2002, s. 405-406

¹⁰⁰ BOYLE, D. *II. světová válka v dokumentární fotografii*. 3. vyd. Čestlice : Rebo Productions, 2008., s.38

¹⁰¹ ZEMAN, Z. *Edvard Beneš : politický životopis*. Vyd. 1. Praha : Mladá fronta, 2000, s. 131

vybouchnout, Angličané říkají, že bude lépe, když vybuchne na východě, než kdyby vybuchl na západě.“¹⁰²

„Útěk“ západoevropských mocností z rizikové střední Evropy byl zřetelný. Francie se uzavírala za hradbu Maginotovy linie, Německo mohlo budovat pevnosti v obsazeném Porýní. Generální tajemník francouzského ministerstva A. Léger přiznal, že „Dokončení výstavby opevnění na hranicích Německa, Francie a Belgie vytvoří čínskou zeď kolem Evropy. Francie a Británie budou odděleny od střední Evropy a všechny státy střední a východní Evropy budou vydány na milost a nemilost Německu.“¹⁰³

Britové zase nevěřili ve spravedlnost, a tím trvalost uspořádání „středovýchodní“ Evropy. „V atmosféře, která zde převládá, dlužno pochybovati o tom, že by veřejné mínění dovolilo, aby byl poslán jediný britský voják na ochranu bezpečnosti některého ze států střední a východní Evropy,“ psal v té době J. Masaryk. Jindy se dokonce zmínil, jak Angličané proklínají den, kdy Československo, stát, ohrožující v jejich očích klid v Evropě, vznikl. „Appeasement“ se stával největší konkrétní hrozbou právě pro Čechy.¹⁰⁴

Jeho hlavní teoretikové a propagátoři, jako lord Elton, Archibald Ramsay, kruh kolem *The Times* a další, docházeli k závěru, že vznik nacismu a vítězství Hitlera zapříčinili vítězní Spojenci nesmyslně tvrdými mírovými podmínkami po světové válce, které přes hroživé zkušenosti odmítají změnit. Jednou z nejproblematictějších se stala otázka německé menšiny v ČSR, vystavené prý útlaku ze strany Čechů, což spolu s jejich principálně protiněmeckou politikou dává Hitlerovi podnět, aby „bušil na dveře Prahy“. Situace Evropě se může zklidnit – a hitlerovci ztratit svou přitažlivost pro Němce – pouze racionální, zásadní změnou versailleského systému, včetně – a nyní vlastně především – zásadní úpravy národnostních poměrů v Československu.¹⁰⁵

Ústupnictví Západu za rýnské krize škodilo pozici Prahy i odvozeně. Prohloubilo všeobecnou nedůvěru mezi mocnostmi a každá nejistota či dokonce destabilizace v Evropě ohrožovaly Československo. Moskva přestávala věřit v účinnost aliance s „kupeckou“ Francií, a tím i ČSR.¹⁰⁶

Britská diplomacie na Prahu naléhala, aby doplnila dohodu s aktivisty dohodou s Henleinovci. Nátlak zintenzivnil, když 28. května 1937 jeden z hlavních appeaserů

¹⁰² KLÍMEK, A., HOFMAN, P. *Velké dějiny zemí koruny české XIV.*, 1. vyd., Praha: Paseka 2002, s. 406

¹⁰³ KLÍMEK, A., HOFMAN, P. *Velké dějiny zemí koruny české XIV.*, 1. vyd., Praha: Paseka 2002, s. 407

¹⁰⁴ KLÍMEK, A., HOFMAN, P. *Velké dějiny zemí koruny české XIV.*, 1. vyd., Praha: Paseka 2002, s. 408-409

¹⁰⁵ KLÍMEK, A., HOFMAN, P. *Velké dějiny zemí koruny české XIV.*, 1. vyd., Praha: Paseka 2002, s. 409

¹⁰⁶ Tamtéž.

Neville Chamberlain vstoupil do budovy v londýnské Downing Street jako nový premiér. Chamberlain neviděl v nezávislosti Československa britský zájem a sdílel Hitlerův odpor proti jeho spojení s Francií a obzvláště se sovětským Ruskem.¹⁰⁷ Chamberlain si plně uvědomoval Hitlerovy agresivní záměry, ale jeho prvořadým zájmem byl britský lid a Britské impérium.¹⁰⁸

Britští smířovatelé v situaci, kdy A. Hitler odmítl konkretizovat své požadavky vůči ČSR a hrozil přímou vojenskou agresí, vypracovali koncem srpna roku 1938 další plán „mírového“ řešení evropské krize, který vešel do historie jako plán „Zet“. N. Chamberlain, autor, předpokládal, že v případě selhání mise lorda Runcimana vojenské napětí v Evropě dosáhne vrcholu a veřejné mínění v zájmu „záchrany míru“ přijme jeho nabídku k přímým jednáním s A. Hitlerem i návrh dohody na úkor ČSR.¹⁰⁹

A jak tedy vyplývá z historických dokumentů, minimálně od března 1938 nebyly západní mocnosti ochotny angažovat se vojensky ve prospěch Československa.¹¹⁰

I sovětská politika počítala s realitou appeasementu. Přesto oficiální prohlášení sovětské vlády vyjadřovala zájem Ruska angažovat se v československé otázce.¹¹¹

Krátce po Teplické aféře řekl poslanec Franke optimisticky: „Máme... ujištění Francie, že zakročí, jako by šlo o válečné přepadení našeho státu, kdyby u nás k některým nepokojům došlo.“ Vyslanec Osuský varoval, že reakce francouzské veřejnosti a tisku nejsou v tom směru jednoznačné a nijak nadšené. Oficiální Paříž zabředla do vleku anglického appeasementu. Po teplickém incidentu ještě vzrostl tlak Londýna, aby Praha vyhověla požadavkům čs. Němců. Podle Beneše se sukus britského „vzkazu“ dal shrnout: „Povolte Hitlerovi uvnitř a dělejte dál zahraniční politikum jak ji děláte.“¹¹²

Mračna se nad ČSR sunula ze Západu i v roce 1938. 20. února odstoupil kvůli sporům s premiérem – hlavně o vztah k Itálii – britský ministr zahraničí Antony Eden, přece jen brzda plánů appeaserů, a nahradil jej lord Halifax. Dva dny poté vyslovil ministerský předseda Chamberlain ve sněmovně věty značně se lišící od vyjádření

¹⁰⁷ KLIMEK, A., HOFMAN, P. *Velké dějiny země koruny české XIV.*, 1. vyd., Praha: Paseka 2002, s. 500

¹⁰⁸ NEVILLE, Peter. *Hitler a appeasement : britský pokus zabránit druhé světové válce*, Líbeznice: Víkend 2008, s. 155

¹⁰⁹ ANGER, J. *Mnichov 1938, 1.vyd.*, Praha: Svoboda 1988, s. 98

¹¹⁰ FILÍPEK, J. *Mnichov 1938 – Hra o Československo*, Praha: Dr. Eduard Grégr a syn, s.r.o. 2001

¹¹¹ OLIVOVÁ, V. *Dějiny první republiky*, 1. vyd., UK Praha: Karolinum 2000, s.274

¹¹² KLIMEK, A., HOFMAN, P. *Velké dějiny země koruny české XIV.*, 1. vyd., Praha: Paseka 2002, s. 492

Edena: „Může Společnost národů“, z níž vystoupila v prosinci 1937 též Itálie, „ve svém dnešním složení poskytnout kolektivní bezpečnost?... Nesmíme klamat sami sebe, tím méně však podvádět malé a slabší národy tím, že bychom jim vnucovali myšlenku, že budou chráněni Společností národů proti útoku, ačkoli víme, že nic takového nelze očekávat.“ Francouzský ministr zahraničí Delbos se ale nechal slyšet: „Je nepřípustné, aby etnická příbuznost mohla být důvodem, opravňujícím vměšovat se do vnitřních věcí druhých států... Francie by v daném případě věrně dostála svým závazkům v Československu.“¹¹³ Do jaké míry se to Francii povedlo, bylo po Mnichovské konferenci celému světu více než jasné...

Politika appeasementu byla nakonec osudná i pro velmoci, které umožnily Hitlerovi rozvinout a realizovat výbojné plány s tím, že v Mnichově předložily Německu Československo jako „mírovou daň“. Stát, jehož byly garantem a který plnil závazky vůči svému spojenci – Francii, nakonec odepsaly ze své politické odpovědnosti.¹¹⁴

Rozsáhlá literatura potvrzuje, že Mnichov navždy zůstane tragickým vyvrcholením appeasementu, cestou zbytečných ústupků před výhrůzkami, naivní důvěrou ve slova diktátora, ba přijetím předem připravené a předvídatelné porážky.¹¹⁵ Appeasement nakonec neuspěl, protože tehdejší situaci nebylo možné překonat bez použití síly. Mnozí britští politici však měli za to, že je před uchýlením se k boji třeba pokusit se o „usmíření“. Uvědomovali si totiž, že cenou za válku jsou krev a velké výdaje...¹¹⁶

Na druhou stranu, kořeny politiky appeasementu je třeba hledat i ve smrti mnoha mladých mužů a velmi tvrdém zacházení s poraženým nepřítelem. Kdo tohle pochopí, pozná, jak zoufalá byla ve 30. letech touha zachovat mír.¹¹⁷

¹¹³ KLIMEK, A., HOFMAN, P. *Velké dějiny zemí koruny české XIV.*, 1. vyd., Praha: Paseka 2002, s. 513

¹¹⁴ PASÁK, T. *Pod ochranou říše*, 1. vyd., Práh 1998, s.11

¹¹⁵ FILÍPEK, J. *Mnichov 1938 – Hra o Československo*, Praha: Dr. Eduard Grégr a syn, s.r.o. 2001, s. 8

¹¹⁶ NEVILLE, Peter. *Hitler a appeasement : britský pokus zabránit druhé světové válce*, Líbeznice: Víkend 2008, s. 252

¹¹⁷ NEVILLE, Peter. *Hitler a appeasement : britský pokus zabránit druhé světové válce*, Líbeznice: Víkend 2008, s. 31

4 OD POLITIKY ÚSTUPKŮ K MOBILIZACI

4.1 Zmezinárodnění sudetské otázky

Letní měsíce roku 1938 byly vyplněny snahou znemožnit opakování květnových událostí. Okamžitě po překonání květnové krize bylo Československo předmětem intenzivního, soustředěného útoku ze strany Německa na jedné a Anglie a Francie na druhé straně. 30. května 1938 vydal Hitler další směrnice detailnímu rozpracování příprav útoku na Československo. „Je mým nezměnitelným rozhodnutím zničit v blízké budoucnosti Československo vojenskou akcí,“ zdůrazňoval Hitler v úvodu těchto směrnic. Většina německého velitelského sboru se však stále ještě obávala, že z agrese proti ČSR vznikne evropský konflikt, v němž Německo bude poraženo. Hitler však již nevěřil v zásah Francie a Anglie ve prospěch ČSR a právě na tom založil i přípravu agrese. V dodatku ke směrnicím pro „Fall Grün“ z 18. června zdůrazňoval přímo: „chci se rozhodnout k akci proto jen tehdy, budu-li pevně přesvědčen, tak jako v případě obsazení demilitarizovaného pásma a vstupu do Rakouska, že Francie do toho nepůjde, a proto též Anglie nebude intervenovat.“¹¹⁸

V přímé návaznosti na politiku Německa zpracovala v létě roku 1938 Henleinova sudetoněmecká strana dokument nazvaný „*Grundplanung O.A.*“ – základní plánování. Vedle směrnic o politickém postupu a o akcích při vpádu německých vojsk do Československa v něm byly proklamovány i konečné cíle sudetoněmecké politiky. Patřilo k nim nejen zničení československého státu, ale i germanizace českého národa.

Pravilo se v něm:

„a) V tomto základním konfliktu nejde jen o sudetoněmecký problém, ale o celkovou otázku dnešního Československa...

b) Pokud jde o české země, musí německá říše na základě tisíciletých historických skutečností uplatňovat říšské právo a začlenit tyto země beze zbytku až po staré říšské hranice platné do roku 1866 (Malé Karpaty)...

Cílem pro budoucnost musí být rozbití českého národního vědomí, pronikání do české jazykové oblasti německým osidlováním, převádění (také částečným přesídlením) Čechů do nerozlučně duchovní a fyzické souvislosti s Německem.“¹¹⁹

¹¹⁸ OLIVOVÁ, V. *Dějiny první republiky*, 1. vyd., UK Praha: Karolinum 2000, s.241

¹¹⁹ OLIVOVÁ, V. *Dějiny první republiky*, 1. vyd., UK Praha: Karolinum 2000, s.242

Souběžně s touto německou protičeskoslovenskou kampaní probíhal opět zesílený diplomatický nátlak Anglie a Francie na Československo. Jeho cílem bylo znemožnit opakování situace v květnu 1938, kdy Československo svým postupem vehnalo oba státy do tak nepříjemného postavení. Cílem anglo-francouzské kampaně od června do poloviny července 1938 bylo zbavit se závazků, kterými byly oba státy s Československem spojeny. Anglie naléhala na Francii, aby její postoj vůči ČSR byl co nejrozhodnější. Žádala o ní především, aby zcela jasně a nedvojsmyslně pohrozila Československu, že „v případě, že nebude dosaženo dohody s Henleinem, byla by Francie nucena zrušit svou spojeneckou smlouvu s Československem“.¹²⁰

Demarše neměla být společná, ale úplně stejná. Britové doufali, že francouzský zákrok bude ostrý, spojenec si přece může dovolit takovou řeč. Francouzi se ale zatím ostýchali použít příliš bodavá slova právě proto, že hovořili se spojenci.¹²¹

Ve stejné době se začala anglická vláda zabývat již zcela konkrétním řešením československé otázky. V jejích plánech, o nichž informovala jednak Paříž, jednak zvláštním memorandem z 9. června anglické vyslance v Berlíně, Paříži i v Praze, měla být sudetoněmecká otázka řešena buď plebiscitem, nebo neutralizací Československa. Po zkušenostech s plebiscitem v Sársku i v Rakousku se ale plebiscit rovnal návrhu na odstoupení sudetských oblastí Německu. Anglická vláda se současně snažila, aby jednání mezi československou vládou a Henleinem vyznělo v prosté přijetí Henleinových požadavků. Odmítla „kompilovat“ celou otázku tím, že by jednání bylo přeneseno na oficiální platformu parlamentu, jak to navrhovala československá vláda, která již stanovila i datum projednávání celé otázky v parlamentu na 25. července 1938.¹²²

Francie, kolísajíc a obalujíc své úmysly do diplomatických zdvořilostí, doplňovala tento anglický tlak stále jasnějším zdůrazňováním, že by musela v této situaci revidovat svou spojeneckou smlouvu s Československem.

12. července Daladier veřejně označil závazky Francie k Československu za „nezdolné a posvátné“, ale zdůraznil, že Francie si ovšem toužebně přeje, aby nemusela válečně zakročit.¹²³ 17. července pak vydala francouzská vláda prohlášení o svém poměru k Československu. V něm respektovala sice své závazky k Československu,

¹²⁰ OLIVOVÁ, V. *Dějiny první republiky*, 1. vyd., UK Praha: Karolinum 2000, s.243

¹²¹ KVAČEK, R., CHALUPA, A., HEYDUK, M. *Československý rok 1938*, 1. vyd., Praha: Panorama 1988, s. 126

¹²² OLIVOVÁ, V. *Dějiny první republiky*, 1. vyd., UK Praha: Karolinum 2000, s.243 - 244

¹²³ KROFTA, K. *Dějiny Československé*, Praha: Sfinx 1946, s. 763

ale zdůrazňovala, že ČSR samo musí dělat takovou politiku, aby se přizpůsobilo novým poměrům v Evropě. Musí především plně vyjít vstříc svým minoritám, neboť jinak vyvolává spory se svými sousedy, tj. s Německem, zbytečné mezinárodní rozpory. Kdyby Československo nebylo k těmto ústupkům ochotno, „Francie by byla nucena znovu vzít v úvahu a přezkoušet svou politiku k Československu“.¹²⁴

Pro Prahu mohly být obě demarše dalším potvrzením, že Francie už opravdu předávala své spojenecké závazky vůči Československu kontrole a rozhodnutí Británie a že obě západní velmoci dávají přednost i takovému řešení sudetoněmecké otázky, které těžce zasáhne československý stát a jeho režim, před brannou pomocí na jeho záchranu.¹²⁵

Sovětská diplomacie si udržovala od celého jednání odstup. V prohlášení lidového komisaře Litvinova 23. června zdůraznila, že „sovětsko-československý pakt je nejdůležitějším činitelem, jenž ulehčuje atmosféře kolem Československa...“¹²⁶

Celková kritická mezinárodní politická situace nalézala ohlas i v neklidném vnitropolitickém vývoji Československa. Politika sudetoněmecké strany s německými provokacemi a incidenty byla zcela jasná. Jestliže v mezinárodním vývoji – v propagandě německé, ve stanovisku anglickém i francouzském – byl soustředěný nápor na Československo současně koncentrován k osobě prezidenta Beneše, nalezla tato situace svůj ohlas i uvnitř ČSR. K upevnění a posílení složek usilujících o obranu republiky sloužil vládní návrh na veřejné projednávání požadavků Henleinovy strany v parlamentu. Z podnětu prezidenta Beneše bylo datum jednání stanoveno na 25. července. Jeho realizaci však zmařila nová, dalekosáhlá anglická diplomatická iniciativa.¹²⁷

4.2 Runcimanova mise v Československu

20. července 1938 předložil anglický velvyslanec Newton prezidentu Benešovi návrh na vyslání zvláštního anglického činitele, lorda Runcimana, do Československa. Jeho úkolem bylo vyřešit situaci vzniklou přerušáním jednání mezi československou vládou a Henleinovou stranou a současně prostředkovat mezi nimi, aby bylo dosaženo dohody. Newton dostal naprosto přesné informace od Halifaxe: „...naléhejte na něj,

¹²⁴ OLIVOVÁ, V. *Dějiny první republiky*, 1. vyd., UK Praha: Karolinum 2000, s.245

¹²⁵ KVAČEK, R., CHALUPA, A., HEYDUK, M. *Československý rok 1938*, 1. vyd., Praha: Panorama 1988, s. 127

¹²⁶ OLIVOVÁ, V. *Dějiny první republiky*, 1. vyd., UK Praha: Karolinum 2000, s.245

¹²⁷ OLIVOVÁ, V. *Dějiny první republiky*, 1. vyd., UK Praha: Karolinum 2000, s.246

aby prohlásil, že je v zásadě připraven přijmout dotyčný návrh.“ Tato instrukce, která dávala Benešovi nůž na krk, byla pak zostřena pohrůžkou, že v případě, kdyby snad prezident Beneš odmítl předložený návrh, „vláda Jeho Veličenstva by se nemohla zříci uveřejnění svých návrhů a odpovědí na ně“. Pod touto informací se skrývala pohrůžka, že Československo, jestliže odmítne, bude veřejně prohlášeno za neochotné dohodnout se s Henleinovou stranou se všemi z toho plynoucími důsledky, v první řadě likvidací jeho spojeneckého systému.¹²⁸

Chamberlain učinil v Británii v dolní sněmovně prohlášení o Runcimanově misi. Řekl, že Runciman pojede do Prahy nikoliv jako rozhodčí, ale jako vyšetřovatel a prostředník – a to na žádost pražské vlády.¹²⁹

23. července tedy předal prezident Beneš Newtonovi písemnou nótu, v níž československá vláda žádala o vyslání prostředníka. Tato forma žádosti byla rovněž součástí anglického návrhu. Ve světové veřejnosti měl být vyvolán dojem, že Anglie pouze vyhovuje vlastní československé prosbě. 3. srpna přijel lord Runciman do Prahy. Příchodem jeho mise nabyla jednání mezi československou vládou a sudetoněmeckou stranou nového charakteru. Konala se prakticky nejen pod patronací, ale pod přímou kontrolou anglické vlády. Tím i formálně přestala být vnitřní československou záležitostí a stala se prvořadým mezinárodním problémem.¹³⁰

Runciman se tedy představil jako nezávislý prostředník, ve skutečnosti byl jednoznačně závislý – a to na politice a cíli těch, kteří ho do Prahy poslali.¹³¹

V polovině srpna se postavil do čela jednání s Henleinovou stranou za československou vládu sám prezident Beneš. Předložil návrh ústupků, jimiž byla vláda ochotna vyjít vstříc požadavkům Henleinovy strany, vytyčeným v jejím karlovarském programu. Žádal však, aby sudetoněmecká strana veřejně prohlásila, že je skutečně ochotna ke spolupráci při řešení celého problému. Prezidentovy návrhy byly podkladem pro jednání Runcimanovy mise s Henleinem, k nimž mělo dojít následující den.¹³²

Vyjednavači Henleinovy strany tento krok nečekali, obrátili se proto s prosbou o pomoc k Německu. V noci pro ně byl vypraven letecký speciál. V Německu jim Ribbentrop vysvětlil, že karlovarský program je stejně jen souhrnem minimálních požadavků, Hitler chce stejně rozhodnout československou otázku zbraněmi.

¹²⁸ OLIVOVÁ, V. *Dějiny první republiky*, 1. vyd., UK Praha: Karolinum 2000, s.247 - 248

¹²⁹ MORRELL, S. *Viděl jsem ukřižování*, 3.vyd., Brno: Jota, s.r.o., s.61

¹³⁰ OLIVOVÁ, V. *Dějiny první republiky*, 1. vyd., UK Praha: Karolinum 2000, s.248

¹³¹ KVAČEK, R., CHALUPA, A., HEYDUK, M. *Československý rok 1938*, 1. vyd., Praha: Panorama 1988, s. 133

¹³² OLIVOVÁ, V. *Dějiny první republiky*, 1. vyd., UK Praha: Karolinum 2000, s.249

Následující den již probíhala jednání s Henleinem po úplně jiné linii. Henlein uvedl, že řešení sudetoněmecké otázky uvnitř ČSR již není možné. Navrhl proto plebiscit o odtržení sudetoněmeckého území.

29. srpna předložil prezident Beneš tzv. „*třetí plán*“ na dohodu s Henleinovou stranou. Byl to plán dalekosáhlých ústupků, které si však ještě stále ponechávaly určitou rezervu. V plánu se zračila snaha dospět k vyrovnání se sudetskými Němci na základě národnostního statutu. Tento plán byl však Runcimanovou misí označen za nedostatečný a Runciman oznámil, že v případě dalšího setrvání československé vlády na těchto „akademických“ návrzích předloží svůj plán vlastní. Též Henleinovci 2. září Benešův „*Třetí plán*“ odmítli s konečnou platností a předložili nové „*extenzivní*“ požadavky, respektující karlovarský program.¹³³

Téhož dne odletěl Henlein k Hitlerovi do Berchtesgadenu. Henlein byl Runcimanem pověřen tlumočit Hitlerovi dotaz britské vlády, zda by bylo možné „setkání anglických politiků s vůdcem, během něhož by se nejednalo jen o československém problému“.

Henlein se vrátil nadmíru spokojen s tím, co uslyšel. Hitler vezme „řešení sudetoněmecké otázky do vlastních rukou“ – a to znamenalo přinejmenším připojení českých pohraničních území k Německu. O takové domluvě samozřejmě Henlein po návratu Runcimanově misi nereferoval. Namluvil jí, že Hitler je pro „mír“, ovšem německé požadavky musí být splněny do konce září.¹³⁴

Jednání Runcimanovy mise trvalo na začátku září 1938 již čtyři neděle. Za tu dobu však nepřineslo žádné konkrétní výsledky, přestože tlak na Československo byl ze všech stran enormní. Stejně jako Československá vláda byl i prezident Beneš svými návrhy ochotný k ústupkům, nebyl však již ochotný narušovat suverenitu ČSR.

4.3 Stupňování Hitlerových požadavků

Hitler se nezakrytě připravoval k vojenské agresi. Koncem srpna byly uspořádány ohromné manévry s okázalou přehlídkou německého válečného loďstva, tanků, obrněných aut, motorizované pěchoty a letadel, určenou především pro zahraniční pozorovatele. Pod záminkou manévrů bylo povoláno do zbraně 1,5 milionu vojáků. Souběžně s tím připravoval Hitler obsáhlé právnícké odůvodnění

¹³³ OLIVOVÁ, V. *Dějiny první republiky*, 1. vyd., UK Praha: Karolinum 2000, s.250

¹³⁴ KVAČEK, R., CHALUPA, A., HEYDUK, M. *Československý rok 1938*, 1. vyd., Praha: Panorama 1988, s. 156

svého útoku namířeného proti Československu. Soustavná propagační kampaň o útisku sudetských Němců v Československu a o odporu československé vlády vyřešit sudetoněmeckou otázku tvořila argumenty, podle nichž zákrok Německa proti ČSR by mohl být z hlediska mezinárodního práva kvalifikován jako vyprovokovaný z československé strany. Tím byla zasahována podstata celého československého smluvního spojeneckého systému, který předpokládal pomoc pouze v případě konfliktu nevyprovokovaného. Politickým cílem této argumentace byla mezinárodní izolace Československa.¹³⁵

Vojenské přípravy i goebbelsovská propagační kampaň Německa ovlivňovaly i oficiální politiku západních velmocí, kam byly také především určeny.¹³⁶

V této souvislosti ve dnech 9.-10. září po poradách s generalitou stanovil Hitler zahájení agrese proti Československu na 30. září 1938.¹³⁷

Československá vláda nedávajíc se odvrátit od svého upřímného úsilí o dohodu odmítavým postojem sudetoněmecké strany k jejím dřívějším návrhům, dala začátkem září zástupcům SdP svůj poslední návrh, tzv. „čtvrtý plán“ řešení německé otázky v Československu. Byl to plán rozsáhlých koncesí Henleinově straně. Splňoval v podstatě nejen její karlovarské požadavky, ale i některé nové Henleinovy podmínky z 2. září. Prezident Beneš zdůraznil, že návrhy byly vypracovány „pod neodolatelným, politicky někdy i ve formě přehnaným a nesprávným a pro budoucnost patrně škodlivým tlakem Anglie a Francie“.¹³⁸

Runcimanova mise pokládala čtvrtý plán za splnění Henleinových požadavků a za reálný podklad k dohodě mezi československou vládou a sudetoněmeckou stranou. Hlavním politickým cílem tzv., čtvrtého plánu bylo – za cenu dalekosáhlých ústupků – udržet dosavadní československý spojenecký systém a zbavit Německo možnosti označit ČSR za původce sporu, popřípadě ozbrojeného konfliktu.¹³⁹

Henleinovce čtvrtý plán vyděsil, měli za úkol s pražskou vládou sice jednat, ale nedohodnout se. Byl jím zaskočen i sám Hitler, protože ve svém zahajovacím projevu na norimberském sjezdu 6.září 1938 se ani jediným slovem nezmínil o Československu. Ihned však jednal s Henleinem a K. H. Frankem o nové taktice sudetoněmecké strany. Strana měla opustit platformu jednání, které se nyní stalo

¹³⁵ OLIVOVÁ, V. *Dějiny první republiky*, 1. vyd., UK Praha: Karolinum 2000, s.251

¹³⁶ OLIVOVÁ, V. *Dějiny první republiky*, 1. vyd., UK Praha: Karolinum 2000, s.252

¹³⁷ ANGER, J. *Mnichov 1938, 1.vyd.*, Praha: Svoboda 1988, s. 112

¹³⁸ KROFTA, K. *Dějiny Československé*, Praha: Sfinx 1946, s. 774

¹³⁹ OLIVOVÁ, V. *Dějiny první republiky*, 1. vyd., UK Praha: Karolinum 2000, s.254

československým čtvrtým plánem pro henleinovce bezvýhodným. Měla přejít k otevřené vzpouře, k odtržení německých oblastí od Československa a tím k rozbití republiky zevnitř. S tímto postupem měl být synchronizován vojenský nápor Německa proti Československu. V noci z 9. na 10. září se konala u Hitlera porada s představiteli armády, na které byly propracovány poslední technické podrobnosti akce „Fall Grün“. Vojenská agrese proti Československu měla být realizována klešťovým útokem ze severu a z jihu v oblasti Moravy.¹⁴⁰ Hitler také navrhl směry útoku poněkud posunout. V případě, že by klešťová operace selhala, měla situaci zachránit armáda postupující z Bavorska.¹⁴¹

Následující Hitlerova vášnivá řeč, kterou pronesl na již výše zmíněném norimberském sjezdu, byla signálem pro všechny henleinovce. Přesvědčení, že přišla jejich chvíle a že je Hitler nyní nenechá na holičkách, rozhodli se začít jednat.

Hitler mluvil o sedmi milionech Čechů, jak trýzní tři a půl milionu Němců, snaží se je zničit a vydávají je procesu pozvolného vyhubení. Pronásledují je jako divou zvěř proto, že nosí bílé punčochy a používají pozdravu, který jim vyhovuje. Bylo to směšné a byla to lež, ale působilo to jako dynamit.¹⁴²

Uvnitř republiky se tedy SdP pokusila provést na celém německém území násilný puč. Do celého světa se současně rozletěly německé zprávy, že situace v Československu se stává zcela zřejmě neudržitelnou. Československá vláda nejen že není s to dohodnout se svou německou menšinou, ale není již ani s to zvládnout situaci na svém území. Zpráva měla být přípravou pro zakročení německých oddílů „v zájmu udržení klidu a pořádku“ v Československu. Ale československá vláda nedopřála sudetoněmecké straně čas k prosazení tohoto záměru. Stála na stanovisku, že čtvrtým plánem splnila všechny požadavky henleinovců a že tedy v okamžiku jejich pokusu o puč není již vůči nim ani vůči Západu vázána v tomto směru žádnými závazky. Vláda okamžitě zakročila proti henleinovským provokacím. V osmi německých okresech vyhlásila stanné právo a zakázala politické akce a schůze po celé republice. Zakázala sudetoněmeckou stranu a vydala zatykač na její vůdce – Henleina, K. H. Franka a další. Již 14. září byl na celém německém území obnoven pořádek, takže nepokoje nenabýly větších rozměrů.¹⁴³

¹⁴⁰ KVAČEK, R., CHALUPA, A., HEYDUK, M. *Československý rok 1938*, 1. vyd., Praha: Panorama 1988, s. 175

¹⁴¹ KVAČEK, R., CHALUPA, A., HEYDUK, M. *Československý rok 1938*, 1. vyd., Praha: Panorama 1988, s. 170

¹⁴² MORRELL, S. *Viděl jsem ukřižování*, 3. vyd., Brno: Jota, s.r.o.

¹⁴³ OLIVOVÁ, V. *Dějiny první republiky*, 1. vyd., UK Praha: Karolinum 2000, s.256

Pokus SdP o puč byl neúspěšný. Likvidací puče ztratila sudetoněmecká strana své politické pozice a dokonce i někteří její předáci vydali prohlášení loajality k Československé republice. Důsledkem neúspěchu byla ztráta politické prestiže sudetoněmecké strany ve vlastních řadách. Porážka puče znamenala také oslabení pozic dosavadního vůdce SdP – Konrada Henleina. Nezdařeným pučem se zhroutila dosavadní úloha sudetoněmecké strany – *úloha německé páté kolony* uvnitř Československa. Nacistické Německo se snažilo využít neúspěšného puče alespoň propagačně, a to stupňováním zběsilé goebbelsovské kampaně proti ČSR.¹⁴⁴

Také Konrád Henlein využil vyhocené situace, prohlásil veškeré jednání s československou vládou za vyloučené a říšský rozhlas vysílal 15. září jeho provolání: „*Po dvacetiletém krvavém panství Čechů nad naším nešťastným národem je to koruna utlačování. Roku 1920 jsme byli vnuceni proti své vůli do českého státu. Chceme žít jako svobodní Němci. Chceme jen mír a chléb. Chceme domů do německé říše.*“¹⁴⁵

Evropu zachvátila válečná psychóza. V této atmosféře se začala tzv. československá otázka řešit na úplně nové úrovni. Stala se předmětem politiky zahraniční, jež byla řešena nátlakem Německa a dvou západoevropských velmocí, Anglie a Francie, na odpovědné politické zástupce Československé republiky.¹⁴⁶

Po neúspěchu Runcimanovy mise nabídl v noci z 13. na 14. září Chamberlain Hitlerovi, že ho osobně navštíví. S Hitlerem se setkal v Berchtesgadenu 15. září. Britský premiér v podstatě souhlasil s anexí československého pohraničí. Žádal Hitlera o týdenní lhůtu, v níž by získal souhlas francouzské a československé vlády.¹⁴⁷

Hitler mu na setkání v Berchtesgadenu uvedl, že Německo zná nyní pouze jen jeden problém: Československo. A proto československá otázka musí být bezpodmínečně řešena „ať tak či onak“ – so oder so -, neboť on, Hitler, není ochoten dále trpět, že „malá podřadná země jedná s velkou tisíciletou německou říší jako s něčím méněcenným“.¹⁴⁸

¹⁴⁴ OLIVOVÁ, V. *Dějiny první republiky*, 1. vyd., UK Praha: Karolinum 2000, s.256

¹⁴⁵ KVAČEK, R., CHALUPA, A., HEYDUK, M. *Československý rok 1938*, 1. vyd., Praha: Panorama 1988, s. 179

¹⁴⁶ KROFTA, K. *Dějiny Československé*, Praha: Sfinx 1946, s. 747

¹⁴⁷ ČIERNÝ, J. *Mnichov 1938 a rozbití Československa*, Praha : Československý svaz protifašistických bojovníků 1982, s. 16

¹⁴⁸ OLIVOVÁ, V. *Dějiny první republiky*, 1. vyd., UK Praha: Karolinum 2000, s.258

Po svém návratu popisoval Chamberlain německého vůdce jako obyčejného psíka bez jakýchkoli předností. Ovšem na druhé straně nikdy neopomenul připomenout, že svou cestou za Hitlerem zachránil světový mír.¹⁴⁹

4.4 Mobilizace československé armády, týden válečných příprav 23. – 28. září

Prezident Beneš si byl vědom toho, že obrana republiky vstupuje do kritického stadia. Současně se Československo cítilo právem bezprostředně ohroženo jak mobilizací německé armády pod pláštíkem manévrů, tak neustálými uměle vyvolávanými incidenty na hranicích. Připravovalo proto mobilizaci své armády. 18. a 19. září se konala v Londýně jednání mezi Anglií a Francií o Hitlerových požadavcích a o Československu. Angličané – Chamberlain a Halifax – usilovali o prosazení Hitlerova požadavku o odstoupení sudetoněmeckých oblastí Německu. Francouzi – Daladier a Bonnet – byli po určitém váhání ochotni akceptovat odstoupení, ale snažili se, aby neměli v této věci žádnou iniciativu. Zástupci obou vlád pak hledali cesty, jak přimět Československo přijmout Hitlerovy požadavky.¹⁵⁰

Na základě anglického návrhu bylo přijato společné anglo-francouzské poselství, které bylo ve skutečnosti ultimátem předloženým československé vládě. Žádalo bezpodmínečné přijetí Hitlerových berchtesgadenských požadavků, tedy odstoupení všech sudetských oblastí říši. Anglo-francouzské ultimátum bylo československé vládě předloženo ještě v den skončení londýnských porad – 19. září 1938. Krize, která byla v okamžiku henleinovského puče vyřešena a odložena energickými opatřeními československé vlády, se obnovovala na novém, mezinárodním základě. Akceschopnost Československa byla přitom záměrně ochromována.¹⁵¹

Z Londýna do Prahy byl poslán výčet obětí požadovaných od Čechů, a Francie, jejíž zahraniční ministr ujišťoval ještě před nedávnem, že Francie splní smlouvu s Československem do posledního písmene, ta Francie nyní také přidala své závaží k britskému nátlaku.¹⁵²

20. září 1938 československá vláda ultimativní požadavky vlády anglické a francouzské odmítla. Hned nato, v noci z 20. na 21. září, došlo k novému, v diplomacii neslýchanému anglo-francouzskému nátlaku na prezidenta Beneše.

¹⁴⁹ FILÍPEK, J. *Mnichov 1938 – Hra o Československo*, Praha: Dr. Eduard Grégr a syn, s.r.o. 2001, s. 71

¹⁵⁰ OLIVOVÁ, V. *Dějiny první republiky*, 1. vyd., UK Praha: Karolinum 2000, s.259

¹⁵¹ OLIVOVÁ, V. *Dějiny první republiky*, 1. vyd., UK Praha: Karolinum 2000, s.261

¹⁵² MORRELL, S. *Viděl jsem ukřižování*, 3.vyd., Brno: Jota, s.r.o., s.120

Anglický a francouzský vyslanec neváhali vyžádat si audienci u prezidenta ve dvě hodiny v noci. Přečetli mu instrukce svých vlád. V 6 hodin ráno 21. září se sešla československá vláda. Pod bezprostředním dojmem těchto ultimativních demarší, které měly zřejmě určitou oporu i uvnitř vlády, změnila své původní stanovisko.¹⁵³

Demarše byla totiž brutálně strohá: „Kdyby odpověď Československa byla negativní, má odpovědnost za válku. Zničí to solidaritu francouzsko-britskou, poněvadž Anglie nepůjde. Jestliže za těchto okolností válka vznikne, Francie se nepřipojí, tj. nedodrží smlouvu.“¹⁵⁴

Nová odpověď československé vlády, přijímající anglo-francouzské ultimativní požadavky, byla zveřejněna ve středu 21. září k páté hodině. Vyvolala ohromné rozčilení a zoufalství mezi lidem, které se brzy měnilo v odhodlání nevzdat se, neustoupit Hitlerovi a přes všechny diplomatický nátlak bojovat proti agresi. V Praze trvaly demonstrace celou noc a vyvrcholily ve čtvrtek 22. září odpoledne velkým shromážděním před budovou parlamentu, kde se sešlo na 250 000 lidí. Iniciátorem manifestace byl Výbor na obranu republiky, který se ustavil večer 21. září. V jeho čele stál reprezentant Národního sjednocení Ladislav Rašín a na jeho ustanovení se podílel i zástupce komunistické strany Klement Gottwald. Hnutí, žádající obranu republiky, bylo v souladu s původním stanoviskem československé vlády, odmítajícím Hitlerovy berchtesgadenské požadavky. Demonstrace manifestovaly uvnitř republiky i před světovou veřejností vůli lidu.¹⁵⁵

Aby se lidové hnutí mohlo stát pozitivním politickým činitelem, nesmělo však trvat příliš dlouho a muselo vyústit do konkrétních opatření. Prvním z nich byla změna vlády. 21. září, tj. ještě týž den, kdy vláda přijala ultimátum, bylo na večerním zasedání vlády rozhodnuto o její demisi. Pod prezidentovým vedením se také vedla jednání o vytvoření vlády nové, „vlády národní jednoty“. Vláda, jejíž ustanovení prezident Beneš oznámil, se v pozadí opírala o tytéž politické české a slovenské strany, jako vláda předchozí. Současně se však svým charakterem od Hodžovy vlády lišila. Byla to vláda nepolitická, úřednická vláda odborníků. V jejím čele stál voják, armádní generál Jan Syrový. Prvním aktem Syrového vlády byla *mobilizace československé armády*. Byla vyhlášena rozhodnutím prezidenta republiky a oznámena obyvatelstvu rozhlasem 23. září 1938. Ještě téže noci začaly mobilizovaní vojáci nastupovat ke svým útvarům a do pohraničních pevností. K tomu v době, kdy se ve dnech 22. a 23. září Syrového

¹⁵³ OLIVOVÁ, V. *Dějiny první republiky*, 1. vyd., UK Praha: Karolinum 2000, s.265

¹⁵⁴ KVAČEK, R., CHALUPA, A., HEYDUK, M. *Československý rok 1938*, 1. vyd., Praha: Panorama 1988, s. 199

¹⁵⁵ OLIVOVÁ, V. *Dějiny první republiky*, 1. vyd., UK Praha: Karolinum 2000, s.266

vláda konstitovala a kdy podnikala vyhlášením mobilizace rozhodný krok k obraně republiky, došlo též ke ztroskotání dále zmíněných Anglo-německých jednání.¹⁵⁶

V Godesbergu, v očekávání hladkého průběhu jednání, začal Chamberlain schůzku informacemi, které považoval za dobrou zprávu. Hitlerovi zrekapituloval všechno, co bylo od poslední porady vykonáno a předložil své konkrétní návrhy.¹⁵⁷

Hitler nato Chamberlainovi za jeho námahu poděkoval a oznámil, že takové řešení již nestačí. Předložil proto nové německé územní požadavky vůči Československu. Ty byly pojednáních shrnuty do Hitlerova memoranda. K němu byla přiložena mapa, na níž byla zakreslena území, která mělo Československo odstoupit. Území bylo rozděleno do dvou kategorií. První – označené červeně – mělo být odstoupeno okamžitě, v druhém – označeném zeleně – měl být ještě proveden plebiscit. Území označená na mapě daleko přesahovala německé berchtesgadenské požadavky. Především na Moravě se tak hluboce zaklíňovala do území republiky, že mezi severní a jižní oblastí zbýval jen 30-50 km široký pruh spojující okleštěné české země se Slovenskem.¹⁵⁸

Toto memorandum šlo svými požadavky daleko za hranice ústupků, jež se vláda československá odhodlala učinit podle návrhů anglo-francouzských.¹⁵⁹ Velení armády navrhovalo mobilizaci už několik dní předem. Vláda si pro ni chtěla zajistit souhlas západních velmocí, ale ty ho stále odmítaly. Svě stanovisko tedy změnilo až v důsledku dramatického průběhu druhé Chamberlainovy schůzky s Hitlerem.¹⁶⁰

Důležitou součástí Hitlerova *godesberského memoranda* bylo vyklizení osmnácti tisíců čtverečních kilometrů území, které mělo být bezpodmínečně odstoupeno Němcům. Češi tam měli ponechat všechna opevnění, letiště, železniční park, dobytek, zásoby surovin i potravin.¹⁶¹

Jejich odříznutím se Československo měnilo v bezbranný útvar, jehož konečná likvidace se stávala již jen otázkou času. Svým požadavkem rychlého předání se Hitler snažil zabránit případnému zničení tohoto opevňovacího systému. Proto také připojil ke svému memorandu dodatek, v němž se pravilo: „Vyklizené sudetoněmecké území musí

¹⁵⁶ OLIVOVÁ, V. *Dějiny první republiky*, 1. vyd., UK Praha: Karolinum 2000, s.268

¹⁵⁷ NEVILLE, Peter. *Hitler a appeasement : britský pokus zabránit druhé světové válce*, Líbeznice: Víkend 2008, s. 128

¹⁵⁸ OLIVOVÁ, V. *Dějiny první republiky*, 1. vyd., UK Praha: Karolinum 2000, s.269

¹⁵⁹ KROFTA, K. *Dějiny Československé*, Praha: Sfinx 1946, s. 787

¹⁶⁰ KVAČEK, R., CHALUPA, A., HEYDUK, M. *Československý rok 1938*, 1. vyd., Praha: Panorama 1988, s. 205

¹⁶¹ MORRELL, S. *Viděl jsem ukřižování*, 3.vyd., Brno: Jota, s.r.o., s. 150

být odevzdáno, aniž na něm budou jakkoli zničena nebo znehodnocena vojenská, hospodářská nebo dopravní zařízení...“ Cíl likvidovat Československo byl memorandu tak jasný, že z něho byla vypuštěna jakákoli záruka o garancích zbytků země.¹⁶²

V okamžiku, kdy 23. září Hitler předával své memorandum Chamberlainovi, obdržel zprávu, že Československo mobilizovalo. Hitler reagoval prudkým výbuchem zuřivosti a prohlásil, že tím je celá záležitost vyřízena a že československá mobilizace ho nutí k vojenským opatřením. Nato byl Chamberlain nucen konstatovat, že za těchto okolností je pokračování v jednáních bezpředmětné. Po ztroskotání godesberských jednání vyhlásila částečnou mobilizaci Francie. Také Anglie učinila vojenská opatření pro případ války, to samé hned po ní SSSR. Československé zastupitelské úřady v nejrůznějších zemích dostávaly nabídky dobrovolníků odhodlaných jít republice na pomoc. Přicházely výzvy : „Nedat se a vydržet!“¹⁶³

25. září Hitlerovy godesberské požadavky, které do Prahy předalo britské ministerstvo zahraničí, československá vláda odmítla. Toto „ne“ bylo tlumočeno formou osobního dopisu vyslance Jana Masaryka.¹⁶⁴

Odpověď československé vlády vyvolala zběsilou Hitlerovu reakci. Prohlásil, že „nemá smyslu dále jednat“, že „problém musí být rozřešen ihned bez dalšího odkladu“, že „nastal čas k činu“. Anglickému velvyslanci v Berlíně Hitler oznámil, že pokud Československo nepřijme jeho Godesberské požadavky do středy 28. září do 14 hodin 00 minut, dají se německé ozbrojené síly do pohybu a Německo zahájí proti Československu válku.¹⁶⁵

Prezident Beneš měl pochybnosti o skutečném Hitlerově odhodlání k útoku. Pokládal – a jak se později ukázalo právem – jeho ultimativní časový termín spíše za součást nátlaku a vydírání. Přesto však Československo konalo k datu ohlášeného útoku přípravy k boji. Bylo jádrem vojenské protiněmecké fronty, jejíž páteř tvořil československý spojenecký systém.¹⁶⁶

25. a 26. září se v Londýně konala porada britských a francouzských zástupců. Po neúspěchu godesberského jednání hledal Chamberlain nové cesty pro politiku appeasementu. Na jednání v Londýně obhajoval Hitlerovo godesberské memorandum a doporučoval jeho přijetí. Také se snažil odvrátit Francii od poskytnutí pomoci

¹⁶² OLIVOVÁ, V. *Dějiny první republiky*, 1. vyd., UK Praha: Karolinum 2000, s.270

¹⁶³ OLIVOVÁ, V. *Dějiny první republiky*, 1. vyd., UK Praha: Karolinum 2000, s.271

¹⁶⁴ KVAČEK, R., CHALUPA, A., HEYDUK, M. *Československý rok 1938*, 1. vyd., Praha: Panorama 1988, s. 216

¹⁶⁵ OLIVOVÁ, V. *Dějiny první republiky*, 1. vyd., UK Praha: Karolinum 2000, s.272

¹⁶⁶ OLIVOVÁ, V. *Dějiny první republiky*, 1. vyd., UK Praha: Karolinum 2000, s.274

Československu. Po vleklé diskusi dospěla londýnská jednání k dohodě o společném anglo-francouzském postupu vůči Československu. Cílem bylo přinutit Československo k přijetí Hitlerových godesberských požadavků. A na základě londýnských jednání navázal ihned Chamberlain nový kontakt s Hitlerem, se záměrem překonat godesberské takzvané „nedorozumění“.¹⁶⁷

Na tyto příznivé zprávy odpověděl Hitler dopisem, v němž dokazoval, že jeho požadavky v žádném případě neznamenaají likvidaci Československa a že je dokonce ochoten dát „formální záruku pro zbývající část Československa“. Hitler upozorňoval současně na „intričky“ pražské vlády, která se snaží zmobilizovat v Anglii a Francii síly „od nichž doufá získat neomezenou podporu pro své cíle a tak možnost k rozpoutání všeobecné války“. Ve dnech 26. a 27. září se současně stupňovala protičeskoslovenská kampaň nejen Německu, ale i v Anglii a ve Francii. Sítil diplomatický tlak na československou vládu, aby splnila Hitlerovy godesberské požadavky.¹⁶⁸

V první řadě nepravdivě obvinili Československo, že své úmysly rozpoutat světovou válku a konkrétně provést svou mobilizaci z 23. září kryje souhlasem Anglie, která prý nikdy takový souhlas nedala. Dále přinutili Československo, aby neuveřejňovalo své kategorické odmítnutí Hitlerova godesberského memoranda, čímž měli možnost zamlžit československé stanovisko. Jediným oficiálním stanoviskem československé vlády tak zůstalo jeho – pod brutálním nátlakem přijaté – prohlášení z 21. září.

Jako nový aktivní činitel vstoupily do diplomatických jednání také Spojené státy, které si až dosud zachovávaly v celé záležitosti neutralitu. 26. září prezident Roosevelt zaslal prezidentu Benešovi osobní telegram. V něm podpořil politiku appeasementu. Konstatoval, že „stavba míru na kontinentě evropském, ne-li v celém ostatním světě, je v nebezpečí“.¹⁶⁹

Po této rozsáhlé politické a diplomatické přípravě následoval 27. září několikanásobný nový nátlak anglické vlády na Československo. Britský velvyslanec v Praze předal Benešovi Chamberlainův vzkaz, který potvrzoval Hitlerův záměr napadnout Československo 28. září ve 14.00 hodin.¹⁷⁰

Krátce po tomto vzkazu předal britský vyslanec ministru zahraničních věcí K. Kroftovi Chamberlainův tzv. *Timetable*. Zdůraznil, že jde návrh „v duchu

¹⁶⁷ ČELOVSKÝ, *Mnichovská dohoda 1938*, Praha: Mat'a 1999

¹⁶⁸ OLIVOVÁ, V. *Dějiny první republiky*, 1. vyd., UK Praha: Karolinum 2000, s.276

¹⁶⁹ OLIVOVÁ, V. *Dějiny první republiky*, 1. vyd., UK Praha: Karolinum 2000, s.277

¹⁷⁰ ANGER, J. *Mnichov 1938, 1.vyd.*, Praha: Svoboda 1988, s. 138

berchtesgadenských dohod“. Ve skutečnosti však šlo o určitou modifikaci Hitlerových godesberských požadavků. Plán navrhoval vydání československých pohraničních území Německu ve dvou etapách.¹⁷¹

Chamberlainův „Timetable“, spojený s diplomatickým nátlakem, měl přimět Československo přijmout Hitlerovy godesberské požadavky. V této situaci prezident Beneš „duševně téměř uštván a fyzicky krajně vyčerpán“ formuloval odpověď československé vlády na toto nové ultimátum. V něm – s odvoláním se na stanovisko československé vlády z 25. září – znovu odmítl Hitlerovy godesberské požadavky.¹⁷²

Beneš žádal řešení vzniklé situace buď arbitráží prezidenta Roosevelta, nebo svoláním mezinárodní konference. Československo v té době ve spěchu provedlo všechny vojenské a politické přípravy. Ale československý spojenecký systém se pomalu ale jistě rozpadal. Proto prezident Beneš žádal co největší zveřejnění tohoto problému na mezinárodní úrovni, čehož se v následujících dnech bohužel dočkal...

5 MNICHOVSKÁ DOHODA ČTYŘ VELMOCÍ

5.1 „Mezinárodní konference“ v Mnichově

25. září Beneš apeloval na Roosevelta, aby svým vlivem zabránil rozbití Československa. Avšak jeho apel se ukázal marným, namísto Benešem očekávaného svolání mezinárodní konference se prezident USA následujícího dne omezil na výzvu československému prezidentovi, Hitlerovi, Chamberlainovi a Daladierovi, aby zachovali mír.¹⁷³

Ale bezprostředně před Hitlerem ohlášeným útokem na Československo – v noci z 27. na 28. září – se prezident Roosevelt obrátil na Londýn a Paříž s návrhem na svolání mezinárodní konference, která by jednala o „sporných otázkách“ a přispěla k zachování světového míru. Anglická vláda požádala Hitlerova politického partnera Mussoliniho o zprostředkování takové konference. A 28. září sdělil Chamberlain Hitlerovi svoji ochotu „sám ihned přiletět do Berlína jednat o převodu československých území s Vámi i se zástupci československé vlády spolu se zástupci Francie a Itálie“. Návrh nepočítal ani s participací Spojených států amerických,

¹⁷¹ OLIVOVÁ, V. *Dějiny první republiky*, 1. vyd., UK Praha: Karolinum 2000, s.278

¹⁷² Tamtéž.

¹⁷³ ZEMAN, Z. *Edvard Beneš : politický životopis*. Vyd. 1. Praha : Mladá fronta, 2000, s. 143

ani s účastí Ruska.¹⁷⁴ Nikdo z Mnichovanů si nepřál, aby k jednání byli přizváni zástupci Sovětského svazu. Všichni si totiž uvědomovali, že by mohli znemožnit uzavření paktu.¹⁷⁵ Benešova naděje, že jednání bude věnovat bližší pozornost i prezident Roosevelt, se ukázala planou, Hitler rychle přijal Chamberlainův návrh, aby počet členů konference zůstal konečný a neměnný.¹⁷⁶

Informaci o souhlasu A. Hitlera se svoláním *Mnichovské konference* oznámil N. Chamberlain britské veřejnosti 28. září 1938 za velkého nadšení poslanců britské dolní sněmovny.¹⁷⁷

Tato informace byla přijata jako úspěch anglické politiky, jako východisko krize, jako záchrana evropského míru. Hitler odsunul vyhlášení německého útoku na Československo a konference byla svolána na 29. září. Československo na konferenci pozváno nebylo. Hitler totiž odsoudil jeho neustálý odpor k „pozitivnímu“ řešení celé otázky. Anglie a Francie Hitlerův požadavek na vyloučení Československa akceptovaly. Ani jeden z těchto spojenců Československa neměl již zájem dále jednání prodlužovat. Ani jeden z nich neměl také zájem poskytnout Československu mezinárodní platformu k tomu, aby zveřejnilo zásady své – věcně i esteticky jednoznačně opodstatněné – obrany proti agresorovi.¹⁷⁸

29. září se sešla v Mnichově konference zástupců čtyř evropských velmocí. K zelenému stolu zasedli *Hitler, Mussolini, Chamberlain a Daladier*. Základem pro jednání byl Mussoliniho návrh. Jednání probíhala ve třech zasedáních. V prvním byly projednány formální otázky. V druhém byl projednán vlastní návrh na odstoupení československých území Německu. Hitler, plně podporován Mussolinim, byl pro okamžité obsazení německým vojskem. Stejně jako v godesberském memorandu byl termín obsazení stanoven na období od 1. do 10. října.

Byla to zvláštní konference. Nikdo ji neřídil, neměla pevně stanovený program, nebyli tu oficiální zapisovatelé. Rozhovory postupovaly pomalu – byl totiž třeba trojí

¹⁷⁴ OLIVOVÁ, V. *Dějiny první republiky*, 1. vyd., UK Praha: Karolinum 2000, s.279

¹⁷⁵ FILÍPEK, J. *Mnichov 1938 – Hra o Československo*, Praha: Dr. Eduard Grégr a syn, s.r.o. 2001, s. 78

¹⁷⁶ ZEMAN, Z. *Edvard Beneš : politický životopis*. Vyd. 1. Praha : Mladá fronta, 2000, s. 145

¹⁷⁷ ANGER, J. *Mnichov 1938, 1.vyd.*, Praha: Svoboda 1988, s. 139

¹⁷⁸ Tamtéž.

překlad.¹⁷⁹ Návrh, jež Mussolini předložil jako základ jednání, pro něj ve skutečnosti předem připravilo německé ministerstvo zahraničí.¹⁸⁰

Zástupci čtyř evropských velmocí rozhodovali o Československu suverénně, ale bez jeho účasti a bez ohledu na jeho stanoviska. Přesto však Hitler naléhal – ve snaze zabránit dalším komplikacím -, že je nezbytné „donutit československou vládu, aby přijala tento návrh“. Třetí zasedání konference skončilo nedlouho po půlnoci přijetím konečné formulace usnesení. Poté byla dohoda stvrzena podpisy zúčastněných. Podepsáním protokolu vstoupila mnichovská dohoda v platnost.¹⁸¹

Českoslovenští zástupci do Mnichova ale přijeli. Dva diplomaté seděli v hotelu Regina a hlídalo je gestapo. To také zabavilo letadlo, kterým přiletěli, a uvěznilo letce. O průběhu konference dostávali oba jen sporadické zprávy.¹⁸²

V mnichovské dohodě, datované dnem 29. září 1938 se pravilo:

- Vyklizování započne 1. října.
- Německo, Spojené království, Francie a Itálie se shodují v tom, že vyklizení bude provedeno do 10. října, a to bez zničení jakýchkoli existujících zařízení, a že československá vláda je odpovědna za to, že vyklizení bude provedeno bez poškození uvedených zařízení.
- Podmínky vyklizení podrobně určí mezinárodní výbor, složený ze zástupců Německa, Spojeného království, Francie, Itálie a Československa.
- Postupné obsazování převážně německých území německými oddíly započne 1. října. Čtyři územní úseky, označené na přiložené mapě, obsadí německé oddíly v postupném pořadí.
- Mezinárodní výbor uvedený v § 3 určí území, v nichž se má provést lidové hlasování...
- Konečné vymezení hranic provede mezinárodní výbor...
- Zavede se opční právo pro přesídlení do odstoupených území a pro vystěhování z nich...

¹⁷⁹ KVAČEK, R., CHALUPA, A., HEYDUK, M. *Československý rok 1938*, 1. vyd.,

Praha: Panorama 1988, s. 219

¹⁸⁰ NEVILLE, Peter. *Hitler a appeasement : britský pokus zabránit druhé světové válce*, Líbeznice: Víkend 2008, s. 79

¹⁸¹ OLIVOVÁ, V. *Dějiny první republiky*, 1. vyd., UK Praha: Karolinum 2000, s.281

¹⁸² KVAČEK, R., CHALUPA, A., HEYDUK, M. *Československý rok 1938*, 1. vyd., Praha: Panorama 1988, s. 220

- Československá vláda propustí ve lhůtě čtyř dnů ode dne uzavření této dohody sudetské Němce, kteří si toto propuštění přejí, ze svých vojenských a policejních jednotek. V téže lhůtě propustí československá vláda sudetoněmecké vězně, kteří si odpykávají tresty odnětí svobody za politické a trestné činy.

K mnichovské dohodě byl připojen zvláštní *Dodatek o dohodě*. Bylo v něm stanoveno, že územně okleštěnému Československu budou Anglií a Francií poskytnuty mezinárodní záruky jeho existence. Dalším dodatkem k mnichovské dohodě bylo i *Doplňující prohlášení o vyřešení problému polských a maďarských menšin*.¹⁸³

Bylo půl druhé ráno, 30. září 1938, když získali českoslovenští zástupci (Mastný a Masařík) první informace. Výslovně bylo zdůrazněno, že dohoda vstupuje podpisem velmocí okamžitě v platnost. K její účinnosti není potřebí souhlas československé vlády. Na základě dohody měla československá vláda ještě týž den vyslat své zástupce do Berlína k projednávání technických otázek spojených s okamžitým obsazováním československého území Německem, které mělo začít již následující den. Ve smyslu Hitlerových požadavků měla československá vláda vyslovit svůj souhlas s usnesením mnichovské konference čtyř mocností. Na vyslovení souhlasu jí bylo ponecháno pouze několik hodin. Její odpověď byla přesně termínovaná. Byla očekávána v poledne téhož dne. Důvodem těchto opatření byla snaha ochromit jakýkoli pokus Československa o odpor.¹⁸⁴

Československý kabinet zasedal za předsednictví prezidenta Beneše celé odpoledne 30. září 1938 spolu s vojenskými veliteli.¹⁸⁵

Prezident Beneš shrnul vzniklou mezinárodní situaci, informoval o stanovisku vedení armády i o svých jednáních se zástupci politických stran. Neviděl reálnou možnost mnichovskou dohodu odmítnout. Prezidentovo stanovisko podpořil i premiér generál Syrový a ministr vnitra Jan Černý. V půl jedné sdělil ministr Krofta stručně zástupcům Anglie, Francie a Itálie :

*„Jménem prezidenta republiky a jménem vlády prohlašuji, že se podřizujeme rozhodnutí, které bylo učiněno v Mnichově bez nás a proti nám.“*¹⁸⁶

¹⁸³ KROFTA, K. *Dějiny Československé*, Praha: Sfinx 1946, s.791

¹⁸⁴ OLIVOVÁ, V. *Dějiny první republiky*, 1. vyd., UK Praha: Karolinum 2000, s.283

¹⁸⁵ FILÍPEK, J. *Mnichov 1938 – Hra o Československo*, Praha: Dr. Eduard Grégr a syn, s.r.o. 2001, s. 85

¹⁸⁶ OLIVOVÁ, V. *Dějiny první republiky*, 1. vyd., UK Praha: Karolinum 2000, s.283

Vojenské důvody však jen zakrývaly rozhodující, tedy politické příčiny kapitulace. Českoslovenští představitelé si střetnutí s Německem nedovedli představit jinak než v koalici se západními velmocemi. Především podpora Francie jim byla nezbytnou podmínkou k odporu proti Německu. O samostatné pomoci Sovětského svazu nikdy neuvažovali.¹⁸⁷

Sovětské velvyslanectví odeslání Benešovy žádosti o pomoc zdrželo tak, že se do Moskvy dostalo až v 17 hodin, kdy už byl dotaz bezpředmětný.¹⁸⁸ V každém případě zde byla řada technických problémů, které by ztěžovaly případnou sovětskou pomoc, i kdyby ji Moskva mínila upřímně.¹⁸⁹ Mimoto, i kdyby se podařilo vyřešit otázku tranzitu sovětských jednotek, stále zůstávala obava, že Rudá armáda nebude pro wehrmacht rovnocenným partnerem.¹⁹⁰

Postoj velmocí ve věci Československa byl velkým poučením i pro dr. Beneše, který byl *spiritus rector* předmnichovské zahraničněpolitické orientace republiky. Při jednání s představiteli politických stran bezprostředně po přijetí mnichovského ultimáta prohlásil: „To nemá v historii obdoby, aby se kdy s nějakým samostatným státem a národem tak jednalo... Mýlil jsem se. Poznal jsem, že velké státy a velké národy ani v přítomné době se státy a národy malými nepočítají. Nakládají s nimi, jak se jim to právě hodí...“¹⁹¹

30. září se Chamberlain ještě obrátil na Hitlera se žádostí, aby schválil britsko-německou deklaraci, v níž se uvádělo: „Jsme pevně rozhodnuti vyřizovat i ostatní otázky týkající se obou zemí konzultacemi a usilovat i v budoucnosti o odstraňování jakýchkoli důvodů k rozporům, a tak působit na zabezpečení míru v Evropě.“ Hitler podepsal. Papír, který pro něho neměl žádnou cenu, Chamberlain po přistání letadla v Londýně vítězoslavně ukazoval davu a tvrdil, že zaručí mír.¹⁹²

Do 7. října roku 1938 zabralo Německo první čtyři pásma území, která měla být podle mnichovské dohody odstoupena Německu, a krátce poté, za blahovolného dohledu mezinárodní komise, i páté pásmo, takže republika přišla o většinu opevnění

¹⁸⁷ KVAČEK, R., CHALUPA, A., HEYDUK, M. *Československý rok 1938*, 1. vyd., Praha: Panorama 1988, s. 225

¹⁸⁸ ZEMAN, Z. *Edvard Beneš : politický životopis*. Vyd. 1. Praha : Mladá fronta, 2000, s. 148

¹⁸⁹ NEVILLE, Peter. *Hitler a appeasement : britský pokus zabránit druhé světové válce*, Líbeznice: Víkend 2008, s. 152

¹⁹⁰ TÁBORSKÝ, E. *Prezident Beneš mezi Západem a Východem*, 1. vyd., Praha: Mladá fronta 1993, s. 84

¹⁹¹ PASÁK, T. *Pod ochranou říše*, 1. vyd., Práh 1998, s.10

¹⁹² ČIERNY, J. *Mnichov 1938 a rozbití Československa*, Praha : Československý svaz protifašistických bojovníků 1982, s. 19

i o ryze české oblasti včetně Chodska. Také Polsko, bez ohledu na nabízená jednání, obsadilo Těšínsko a o svůj díl se přihlásilo i Maďarsko, na základě dodatků mnichovské dohody.¹⁹³

Popření a zničení dvaceti let republiky, zklamání z Mnichova, vyklizení pohraničních území a všeho opevnění bez náznaku obrany vedlo k hluboké krizi týkající se všech obyvatel tehdejšího Československa. Nešlo však pouze o krizi československou, ale i o budoucí krizi celosvětovou.

Mnichovskou dohodou se Československo ocitlo v naprosté mezinárodní izolaci. Jakékoli spoléhání na mezinárodní pomoc bylo v této situaci neopodstatněné. Mnichovská dohoda dávala Německu, Polsku a Maďarsku souhlas k vojenskému vpádu do Československa. Vzhledem k tomu, že byla uzavřena bez Československa, mělo Československo plné morální právo se tomuto vpádu bránit se zbraní v ruce. Vojenský odpor proti mnichovské dohodě však v sobě skrýval dalekosáhlá nebezpečí.

Průvodními jevy existence *pomnichovské republiky* byla vnitropolitická krize, pocity rozhořčení, deprese, únavy, apatie a zklamání. Ještě počátkem října se několik politiků pokusilo zabránit nejhoršímu vývoji odstraněním vlády generála Syrového. Toto úsilí však ztroskotalo, došlo k reorganizaci Syrového vlády a *dr. Beneš abdikoval* z funkce prezidenta republiky. Koncem listopadu 1938 byl zvolen na místo uprázdněné abdikací *dr. Beneše* prezident Nejvyššího správního soudu *dr. Emil Hácha*. Volba nového prezidenta uspěla i jmenování Beranova kabinetu.¹⁹⁴

Hácha platil za člověka nepolitického, bez rozhodnosti, unaveného a ovladatelného, což vládcům pomnichovského státu plně vyhovovalo. Proti Háchovi hlasovali jen komunističtí poslanci a senátoři a několik dalších jednotlivců.¹⁹⁵

Český národ byl zlomen, to si jasně uvědomoval i prezident Beneš, když ve svém abdikacním projevu z 5. října vyzýval *k jednotě, střízlivému posuzování věcí, návratu ke kořenům, heroismu práce a sebeodříkání, pro nějž nastala ta pravá chvíle, a který není o nic méně důstojný, než hrdinství na válečném poli*.¹⁹⁶

Život v okleštěné republice se vyvíjel velmi neutěšeně. Příliv uprchlíků z odstoupeného pohraničního území, rostoucí nezaměstnanost, sociální nejistota, zásobovací potíže, politická labilita a anarchie – to vše pochopitelně k uklidnění

¹⁹³ AUGUSTA, P., HONZÁK, F. *Československo 1938-1945*, 1.vyd., Praha: Albatros 1995, s. 2

¹⁹⁴ PASÁK, T. *Pod ochranou říše*, 1. vyd., Práh 1998, s. 13

¹⁹⁵ KVAČEK, R., CHALUPA, A., HEYDUK, M. *Československý rok 1938*, 1. vyd.,

Praha: Panorama 1988, s. 262

¹⁹⁶ *Mnichovská dohoda – cesta k destrukci demokracie v Evropě*, Praha: Karolinum 2004, příspěvky Stanislava Kokošky, str. 41-55

nepřispívalo. Zvláště výrazně se to projevilo při dalším okleštění republiky tzv. *Vídeňskou arbitráží* z 2. listopadu, v jejímž důsledku získalo Maďarsko velkou část slovenského území. Tím ztratilo Československo celkem 41 098 km² a 4 879 000 obyvatel, z toho jeden a čtvrt milionu Čechů a Slováků. Nová Česko-Slovenská republika měřila 99 395 km² a měla 9 680 000 obyvatel, z toho 378 000 Němců a 92 000 Maďarů. Bylo ztraceno 40% průmyslové kapacity republiky, v katastrofální situaci byla vnitrostátní doprava, neboť nové hranice přerušily nejdůležitější železniční spoje.¹⁹⁷

Kapitulací bylo ztraceno nebo alespoň zpochybněno všechno, čeho bylo za dvacet let republiky z nelehkých začátků dosaženo: stát, občanství, demokracie...¹⁹⁸

Kolem půl 6 ráno 15. března 1939 opustili prezident Hácha a ministr Chvalkovský budovu Hitlerova kancléřství, kde po Hitlerově výhrůžce, že jeho jednotky už na jednom místě překročily hranice a že „v 6 hodin ráno vpadne německá armáda ze všech stran do Čech a německé letectvo obsadí česká letiště“, podepsali protokol, který plně retušoval násilí, diktát a vyděračství. V protokolu stálo: „...*Československý prezident prohlásil, že ve prospěch této věci a pro dosažení konečného usmíření klade osud českého národa a země s plnou důvěrou do rukou Vůdce Německé říše. Vůdce přijal toto prohlášení a vyjádřil své rozhodnutí, že bere český národ pod ochranu Německé říše a že mu zaručí autonomní vývoj, odpovídající jeho svébytnosti.*“¹⁹⁹

Druhého dne v poledne přečetl min. Ribbentrop do rozhlasu Hitlerův výnos o připojení částí Československé republiky obsazených německými oddíly, tj. Čech a Moravy, k velkoněmecké říši, jímž země ty vstupují jako *Protektorát Čechy a Morava* pod její ochranu, zachovávající si vlastní správu. Prvním protektorem se stal Konstantin Neurath.²⁰⁰

Tato Hitlerova neočekávaná akce rozmetala přes noc i hlavní předpoklad Benešovy mnichovské kapitulace...²⁰¹ Připojení českých zemí k německé říši bylo otevřeným a jednoznačným porušením mnichovské dohody. Mnichovské velmoci

¹⁹⁷ PASÁK, T. *Pod ochranou říše*, 1. vyd., Práh 1998, s. 12

¹⁹⁸ HEJL, V. *Rozvrat – Mnichov a náš osud*, 1. vyd., Praha: Univerzum 1990, s. 201

¹⁹⁹ KVAČEK, R., CHALUPA, A., HEYDUK, M. *Československý rok 1938*, 1. vyd., Praha: Panorama 1988, s. 300 - 301

²⁰⁰ KROFTA, K. *Dějiny Československé*, Praha: Sfinx 1946, s.801

²⁰¹ TÁBORSKÝ, E. *Prezident Beneš mezi Západem a Východem*, 1. vyd., Praha: Mladá fronta 1993, s. 58

zlomily smlouvou československý odpor proti hitlerovskému Německu, ale žádná z nich netrvala na splnění dohody jako celku. 15. března 1939 byla Hitlerovou agresí porušena sama podstata mnichovské smlouvy.²⁰²

5.2 Alternativy k přijetí Mnichovské dohody

„Já musím vidět celou naši situaci vnitřní i mezinárodní, všechny složky toho, oč nyní jde, a všechny důsledky, které by naše eventuální kroky měly za následek. Především se mýlíte, že by se Anglie a Francie k nám připojily, půjdeme-li do války sami... Je faktem, že nás ve věci našich smíšených krajů definitivně opustily už před zářijovou krizí a že Francie své smlouvy nyní už nesplní. Vidíte přece, že i Polsko nám nyní poslalo své ultimátum. Bylo by ode mne lehkomyšlné, kdybych chtěl vésti národ na jatka v této chvíli izolované válce...“

Když těmito slovy 30. září 1938 prezident Československa Edvard Beneš reagoval na výzvy části své generality k odporu proti před pár hodinami podepsané Mnichovské dohodě, sotva tušil, že jejím akceptováním – jistě nejtěžším rozhodnutím své mimořádně exponované politické životní dráhy – zasazuje sémě otazníků, dohadů a hypotéz, ale také příkrých soudů a odsudků, jež se na něj snesou z nejrůznějších stran. Beneš byl přesvědčen, že by případná izolovaná válka republiky s nacistickou velmocí byla – užijeme slov Ferdinanda Peroutky – jen „jakousi krvavou demonstrací a nic více“.²⁰³

Tíha rozhodnutí ležela za všeobecné shody na prezidentovi, jen on sám měl dát rozkaz k obraně nebo k ústupu a vejít do dějin jako sebevražedný šílenec, nebo hrdina, anebo zbabělec.²⁰⁴

V momentu podpisu Mnichovské dohody dal prezident Beneš přednost politickému řešení sporu. Později své důvody objasňoval v rozmluvě se svým tajemníkem: „Bojovat s Německem jako jediný stát by znamenalo sebevraždu a obětování velkého počtu životů, a nenávid, že jsme porušili mír pro naše přání udržet si území obydlené Němci.“²⁰⁵

²⁰² OLIVOVÁ, V. *Dějiny první republiky*, 1. vyd., UK Praha: Karolinum 2000, s.306

²⁰³ *Co kdyby to dopadlo jinak? : křižovatky českých dějin*. 1. vyd. Praha : Dokořán, 2007. Příspěvek J. Dejmka., s. 97

²⁰⁴ HEJL, V. *Rozvrat – Mnichov a náš osud*, 1. vyd., Praha: Univerzum 1990, s. 21

²⁰⁵ FILÍPEK, J. *Mnichov 1938 – Hra o Československo*, Praha: Dr. Eduard Grégr a syn, s.r.o. 2001, s. 130

Jak ale mohlo takové alternativní Benešovo rozhodnutí skončit? Je jisté, že po nepřijetí Mnichovské dohody by vzápětí následovalo vojenské přepadení Československa Německem, přičemž právě v rozhodujících hodinách onoho fatálního pátku 30. září 1938 se formou ultimáta přihlásilo o „své“ požadavky také Polsko. A na možnost vojenského vystoupení Polska na straně nepřítele republiky se nikdy československá politika ani armáda nepřipravovaly. Připusťme nicméně, že by na zmiňovaném zasedání vlády „bojovný“ Beneš s částí ministrů v čele s Janem Šrámkem a také generalitou rozhodli jinak: totiž bezpodmínečně akceptovat opakovaně vznášené požadavky Polska a odmítnout diktát čtyř z Mnichova. Bezprostřední zahraniční reakce – začátek německé agrese nejpozději ráno následujícího dne – je evidentní.²⁰⁶

Československo v roce 1938 ukázalo, že má disciplinovanou a podle francouzského vzoru vycvičenou armádu. Republika byla díky systému dvouleté prezenční služby schopna k obraně svých předlouhých hranic postavit přes milion vojáků.²⁰⁷

Československá armáda, která byla koncem září vcelku připravena na válečný stav, sestávala z celkem 41 svazků na úrovni divizí. V rovině lidského potenciálu to znamenalo, že „pod prapory“ stanulo téměř 1,5 milionu většinou vcelku slušně vyzbrojených mužů. 7 divizí bylo určeno na obranu jižního Slovenska a Podkarpatské Rusi. Zbytek, určen k obraně proti Německu, sestával se z 12 divizí, hájících tzv. hlavní obranné postavení (v hraničních oblastech), 2 divizí před Prahou a na Vltavě, 20 divizí tvořících tzv. manévrovací části armády a 8 divizí, tvořících zálohu. Celkově měly tyto síly k dispozici 469 lehkých tanků, 3200 děl a 1200 protitankových kanonů a také zhruba 950 bojových letounů. Byla to jistě nejpočetnější armáda, kterou rozvinul stát střední velikosti koncem třicátých let.²⁰⁸

Německá generalita soustředila v blízkosti československých hranic celkem 39 až 40 aktivních divizí. Německo „skrytě“ doplnilo již tak beztak vysoké stavy Wehrmachtu na zhruba 1,5 milionu mužů, z nichž většina byla předurčena k útoku na ČSR. Úderu se měly zúčastnit všechny tři tehdy reálně existující divize pancéřové a divize lehké. Vedení Luftwaffe hodlalo nasadit v českém vzdušném prostoru podstatnou část vlastních 2 500 bojových letounů. I když se německým strategiím

²⁰⁶ *Co kdyby to dopadlo jinak? : křížovatky českých dějin*. 1. vyd. Praha : Dokořán, 2007. Příspěvek J. Dejmka., s. 99

²⁰⁷ FILÍPEK, J. *Mnichov 1938 – Hra o Československo*, Praha: Dr. Eduard Grégr a syn, s.r.o. 2001, s. 96

²⁰⁸ *Co kdyby to dopadlo jinak? : křížovatky českých dějin*. 1. vyd. Praha : Dokořán, 2007. Příspěvek J. Dejmka., s. 100

úspěšným provedením československé mobilizace zhroutil jeden z předpokladů „bleskového úderu“, evidentní německá převaha v tankovém vojsku a letectvu spolu s jeho koncentrovaným nasazením, v Evropě tehdy neočekávaným, zřejmě vytvářela podmínky k tomu, aby Československo bylo poměrně rychle „vyřízeno“.²⁰⁹

K tomu na obranu proti této hrozbě nemělo Československo mnoho času. Nespornou výhodou byl rozvinutý a výkonný zbrojní průmysl, který již dříve dokázal zásobovat nejen vlastní armádu, ale i vojska spřátelených států. Velkou strategickou nevýhodou byl tvar republiky, před jejímiž mimořádně dlouhými a roztaženými hranicemi stáli prakticky všude nepřítelé a protivníci. Také hranice s Rakouskem, které byly po celá léta klidné a nepotřebovaly mimořádná opatření, se po anšlusu v březnu změnila v další nástupní prostor wehrmachtu, jemuž bylo nutno postavit do cesty překážky.²¹⁰

Průběh počáteční fáze úderu pěti německých armád lze s jistou představivostí nastínit. Hlavní úder měly vést německé divize z Bavorska proti Plzni a následně Praze, provázené útokem sousední armády z Horních Rakous. To sice nahrávalo obrannému plánu československé generality, vzhledem k místní převaze nepřítelé však mohly příslušné jednotky jen stěží vyplnit ty úkoly, jež se od nich očekávaly, tedy „unavit“ bojem na hlavních obranných postaveních protivníka, organizovaně ustoupit na další linii a tu pak co nejdéle držet. Německá 2. armáda sice disponovala sedmi divizemi, z toho jednou pancéřovou, byla by ale narazila na úpornou a o těžké pevnosti či alespoň několik sledů lehkých opevnění se opírající obranu 2. československé armády.²¹¹

Téměř dokončená těžká opevnění na Ostravsku, spolu s dvěma ze čtyř armád, prakticky vylučovala, aby Němci již druhý den dosáhli Olomouce, jak předpokládal jejich plán. Nebezpečí obránců Moravy spočívalo ovšem v možnosti průlomu obrany v jižních Čechách, tím se však již dostáváme k obrazu eventuálního hlavního počátečního válčiště – západní poloviny Čech²¹²

Obráncům jihozápadních Čech mohl sice částečně ulehčit situaci horský terén Šumavy, jednalo se však o příhraniční teritoria, osídlená do značné míry německou menšinou. Právě v Pošumaví nebyla lehká opevnění ani zdaleka dokončena. V reálu zde

²⁰⁹ *Co kdyby to dopadlo jinak? : křížovatky českých dějin*. 1. vyd. Praha : Dokořán, 2007. Příspěvek J. Dejmka., s. 102

²¹⁰ KVAČEK, R., CHALUPA, A., HEYDUK, M. *Československý rok 1938*, 1. vyd., Praha: Panorama 1988, s. 163

²¹¹ *Co kdyby to dopadlo jinak? : křížovatky českých dějin*. 1. vyd. Praha : Dokořán, 2007. Příspěvek J. Dejmka., s. 103

²¹² HEJL, V. *Rozvrat – Mnichov a náš osud*, 1. vyd., Praha: Univerzum 1990, s. 34

tak proti celé 10. armádě stály jen jednotky jedné hraniční oblasti. Úderné „rychlé“ divize byly ještě ve čtvrtém zářijovém týdnu staženy na pravý břeh Vltavy. Československá vojska by byla musela v místě úderu čelit mnohonásobné převaze nepřítele, proti jehož pancéřovým jednotkám neměla nic než protitankové kanony, což bylo v dané situaci zcela nedostatečné. Ztráta celé západní poloviny Čech včetně Plzně s její zbrojně-výrobní kapacitou již v prvních dnech války byla zřejmě neodvratná. Úspěšnost další alespoň několikátýdenní obrany na pravém břehu Labe a Vltavy byla pak závislá na řadě dalších faktorů...²¹³ K tomu štáb armády umístěný u Račic byl blízko hranic, měl nedostatečnou protivzdušnou obranu, nepřítel jeho polohu znal a mohl ho zlikvidovat náletem, nebo za použití výsadkových vojsk.²¹⁴

Ve všech verzích *Fall Grün* je zahrnuta nutnost ovládnutí vzdušného prostoru a zničení československých letišť. Nelze pochybovat, že by se soustředěné německé svazy pokoušely od prvních minut války proti ČSR toto bezohledně provést. Luftwaffe by byla jistě zpočátku narazila na tuhý odpor, československé stíhací letectvo bylo relativně početné, téměř polovina (devět letek) byla předurčena právě k ochraně velkých center v čele s Prahou. Také protiletadlové dělostřelectvo bylo kvalitativně poměrně na vysoké úrovni, i když jeho rozvoj a zvláště početní rozšíření nebyly zdaleka dokončeny. Třebaže si dobře uvědomujeme odhodlání i kvality československých letců, jak je později projevili na francouzském a anglickém nebi, přesto si tróufáme tvrdit, že v delším souboji s většinou Luftwaffe neměla československá strana žádnou šanci.²¹⁵

Další podrobný průběh bojů již není třeba podrobněji odhadovat. Izolovaná československá obrana nemohla mít naději na úspěch. Vojenská obrana by urychlila zánik celého státu. Německo také právě na tento odpor čekalo, nemuselo by odkládat jeho konečnou likvidaci o dalšího půl roku – do března 1939.²¹⁶

I kdyby západní mocnosti tedy vystoupily po boku Československa a vyhlásily Německu válku, stačí si dnes zopakovat, jak dopadlo bránící se Polsko ještě o rok později. Je to příklad par excellence. Bývali bychom dopadli ještě hůře.²¹⁷

²¹³ *Co kdyby to dopadlo jinak? : křižovatky českých dějin*. 1. vyd. Praha : Dokořán, 2007. Příspěvek J. Dejmka., s. 104

²¹⁴ TESAR, Mníchovský komplex. Jeho příčiny a důsledky, Praha: Prostor 1999, s. 48

²¹⁵ *Co kdyby to dopadlo jinak? : křižovatky českých dějin*. 1. vyd. Praha : Dokořán, 2007. Příspěvek J. Dejmka., s. 105

²¹⁶ OLIVOVÁ, V. *Dějiny první republiky*, 1. vyd., UK Praha: Karolinum 2000, s.284

²¹⁷ FILÍPEK, J. *Mnichov 1938 – Hra o Československo*, Praha: Dr. Eduard Grégr a syn, s.r.o. 2001, s. 98

I kdyby se byl Hitler s ohledem na západní velmoci mohl pokusit zkonstruovat nějaký okupační model, kombinující řešení pozdějšího protektorátu a Generálního Gouvernementu, přinejmenším statisíce Čechů nacházejících se na tzv. německých územích by byly jistě čekaly brutální, násilné deportace provázené mnoha masakry. Západ by nejen nepodnikl žádnou ofenzivní operaci, s kterou všechny československé obranné plány kalkulovaly, ale s největší pravděpodobností by se „nehnul“ ani politicky, což dokázal např. již při anšlusu Rakouska.²¹⁸

Situace Československa byla vzhledem k celkové situaci na podzim 1938 s největší pravděpodobností ztracena. Ale českoslovenští politici a také prezident Edvard Beneš sázeli na to, že „po nás přijdou jiní“. Nakonec se ukázalo, že měli pravdu. V roce 1940 začal mezi válečnými cíli Velké Británie a jejích spojenců pevně figurovat i program obnovy československého státu a uznání jeho předmnichovských hranic. A to nebylo jen velkým zadostiučiněním pro československého prezidenta osobně, ale především - řečeno jeho vlastními slovy - „koncem a skutečnou smrtí všeho toho, čeho výrazem byl Mnichov a ovšem i jeho důsledků...“²¹⁹

²¹⁸ *Co kdyby to dopadlo jinak? : křižovatky českých dějin*. 1. vyd. Praha : Dokořán, 2007. Příspěvek J. Dejmka., s. 108

²¹⁹ *Co kdyby to dopadlo jinak? : křižovatky českých dějin*. 1. vyd. Praha : Dokořán, 2007. Příspěvek J. Dejmka., s. 108

ZÁVĚR

V práci byl popsán vývoj vnitropolitické a mezinárodní situace Československa, o kterém jeho první prezident Masaryk sám říkal, že by potřebovalo padesát let, aby upevnilo svou pozici a demokratický charakter. Československý stát se ale „nedožil“ ani poloviny těchto roků. Československo roztrhaly mocenské síly, vůči kterým nemohla země o takové velikosti, jakou Československo mělo, obstát.

Vznik této republiky byl pevně spjat s versailleským mírovým systémem, který stál již od počátku na vratkých nohách. V letech 1937 – 1938 se začaly ještě častěji než dříve ozývat hlasy, které potvrzovaly neúčinnost mírových smluv. Tu potom dokázalo Německo obsazením Porýní a následným zbrojením. Tyto alarmující demonstrace agresivních tendencí zůstaly nepochopitelně bez trestu. I to v budoucnu podnítilo Německo k tvorbě plánů, jako byl nám nejvíce známý „Fall Grün“. Největší kritici versailleského mírového systému odsuzovali porušení práv národů na sebeurčení, která byla stanovena prezidentem USA Wilsonem jako klíčová. Tohoto faktu se v osudných letech nejvíce chopil Adolf Hitler, který nejen ve svém štvavém projevu v Norimberku projevil ochotu a vůli ujmout se německých obyvatel ze Sudet zpět.

Tento jeho záměr byl zevnitř republiky podporován Henleinovou „pátou kolonou“, tedy SdP. Ta po eliminaci vlivu německých aktivistických stran na československou politickou scénu převzala roli ochránců německé menšiny. Jejich aktivity však směřovaly pouze k cíleným rozporům s vládou. Po řadě drobnějších incidentů, jakým byl např. incident v Teplicích, se SdP pokusila i o puč, rozničený výše zmíněným Hitlerovým projevem v Norimberku. Ačkoli byl tento pokus o „převrat“ včasnou mobilizací armády potlačen, bývalí členové této masově rozšířené strany vyvolávali incidenty v příhraničních oblastech dál. Tento fakt ještě více nahrával německé propagandě pro zahraniční pozorovatele, Československo pak vypadalo jako země, která utlačuje své menšiny.

K obraně rozpadajícího se versailleského systému a útokům z Německé strany stálo Československo bohužel samo. Rakousko bylo 12. března 1938 anektováno a tím se ještě více prodloužila hranice s Německem, která byla už tak těžko ubránitelná. Francie československé zástupce opakovaně ujišťovala o své podpoře, ale dávala stále více najevo i svou závislost na postojích Velké Británie, které byly po nástupu Nevilla Chamberlaina k moci ve věci národnostní otázky ještě více nekompromisní. Rusko se sice také tvářilo přátelsky, ale mnozí politici, v čele s prezidentem Edvardem Benešem, si o jeho „pomoci“ již v té době nedělali iluze. Tehdejší politiku appeasementu však

nelze chápat pouze jako zradu, nebo slabost či strach. Velká Británie, která tuto politiku nejvíce podporovala a praktikovala, měla své opodstatněné důvody. Tato politika vycházela z politiky zahraniční, kterou Británie vždy aplikovala pouze jako obranu vlastních zájmů. Pro Anglii byla obrana jí vzdáleného státu více než nepochopitelná. Kromě toho, Velká Británie i Francie měly v živé paměti hrůzy první světové války. Strach z toho, že obě země budou muset přinést stejné množství obětí, nutil zástupce těchto zemí jednat tak, jak jednali. K tomu všemu ještě přispěl krach Společnosti národů. I když appeasement nakonec neuspěl, je jisté, že v očích tehdejších politických představitelů byl tou nejsprávnější variantou.

I to byla možná jedna z příčin budoucí eskalace nátlaku na Československo. Jak Francie, tak Velká Británie se snažily rozuzlit národnostní otázku, která se tím dostala na mezinárodní politickou scénu. Západní mocnosti se v touze ubránit mír snažily zkonstruovat vlastní konkrétní řešení tohoto problému, vyvrcholením těchto snah byla i mise lorda Runcimana. Ta však nepřinesla žádné řešení, všechny československé snahy o vytvoření platformy, na jejímž základě by bylo soužití Čechoslováků a sudetských Němců fungující, německá strana odmítala, stejně jako doposud. Když situaci nevyřešil ani sám Chamberlain, který opakovaně osobně jednal přímo s Adolfem Hitlerem, přišla na řadu osudná mnichovská konference.

Tu na podnět prezidenta USA navrhla anglická vláda, zprostředkoval ji Hitlerův spojenc Mussolini. Zástupci Velké Británie, Francie, Německa a Itálie zde „v touze zachránit mír pro svou dobu“ byli ochotni k mimořádným kompromisům. Výsledkem této zvláštní konference bylo rozhodnutí o odstoupení československých pohraničních území Německu, části území Polsku a také Maďarsku. Okleštěná Československá republika takto přežívala až do 15. března 1939, kdy za souhlasu nového prezidenta Háchy vstoupila německá armáda i na zbytek našeho území. Z Československa se až do roku 1945 stal Protektorát Čechy a Morava.

V poslední kapitole této práce je obsaženo i pojednání o alternativní odpovědi na mnichovský diktát, tedy jeho odmítnutí. Z něj po analýze případného vojenského útoku Německa jasně vyplývá, že tato varianta byla nemožná a bezpodmínečné přijetí nutností. Avšak toto téma je tak rozsáhlé, že by si zasloužilo další podrobné zkoumání.

Mnichovská konference, ať už byla pro Československo jakkoli tragická, byla pouze vyvrcholením déletrvajícího procesu. Ten měl kořeny pravděpodobně i v tvrdých mírových podmínkách, stanovených Německu ve Versailles. K tomu appeasement, který tehdejší západní mocnosti v mezinárodní politice praktikovali, tento proces ještě více urychlil.

Našim předkům však nemůžeme upřít snahy o vyřešení tohoto problému, například vláda ČSR se snažila opakovaně dát menšinám co největší množství práv, tvorbou tzv. národnostního statutu. Dnes ale již nemůžeme odhadnout, jestli by tyto snahy nakonec stejně stačily. V tomto smyslu si ale v každém případě naši předci zaslouží i přes všechny jejich dílčí omyly absolutorium.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. AILSBY, Ch. *Třetí říše - den po dni*. 1. české vyd. Praha : Naše vojsko, 2005. 189 s. ISBN 80-206-0752-8.
2. ANGER, J. *Mnichov 1938*. Vyd. 1. Praha : Svoboda, 1988. 178 s. Malá politická knihovna.
3. AUGUSTA, P. *Československo 1938-1945*. 2. vyd. Praha : Albatros, 1999. 63 s. Dějiny v obrazech. ISBN 80-00-00776-2.
4. BOYLE, D. *II. světová válka v dokumentární fotografii*. 3. vyd. Čestlice : Rebo Productions, 2008. 600 s. ISBN 978-80-255-0037-8.
5. *Co kdyby to dopadlo jinak? : křížovatky českých dějin*. 1. vyd. Praha : Dokořán, 2007. 183 s. ISBN 978-80-7363-137-6. Příspěvek J. Dejmka, s. 97-108
6. ČELOVSKÝ, B. *Mnichovská dohoda 1938*. Vyd. 1. V Šenově u Ostravy : Tilia, 1999. 470 s. ISBN 80-86101-19-3.
7. ČIERNY, J. *Mnichov 1938 a rozbití Československa*. Praha : FÚV Československého svazu protifašistických bojovníků, 1982. 30 s.
8. FILÍPEK, J. *Mnichov 1938 : hra o Československo*. Praha : Dr. Eduard Grégr a syn, 2001. 172 s. ISBN 80-902023-9-X.
9. HEJL, V. *Rozvrat – Mnichov a náš osud*, 1. vyd., Praha: Univerzum, 1990. 248 s. ISBN 80-85207-03-6.
10. KLIMEK, A. *Velké dějiny země Koruny české*. Vyd. 1. 1929-1938 / Antonín Klimek. Praha ; Litomyšl : Paseka, 2002. 767 s. ISBN 80-7185-425-5.
11. KRÁL, V. *Již nikdy Mnichov : Mnichovský diktát 1938 a Československo*. Praha : Český svaz protifašistických bojovníků, 1978. 46 s.
12. KROFTA, K. *Dějiny Československé*. 1. vyd. Praha : Sfinx Janda, 1946. 914 s.
13. KURAL, V. *Češi, Němci a mnichovská křížovatka*. Vyd. 1. Praha : Karolinum, 2002. 197 s. ISBN 80-246-0360-8.
14. KVAČEK, R., CHALUPA, A., HEYDUK, M. *Československý rok 1938 / Robert Kvaček, Aleš Chalupa, Miloš Heyduk*, Vyd. 1. Praha : Panorama, 1988. 301 s.
15. MACMILLAN, M. *Mírotvorci : pařížská konference 1919*. Vyd. 1. Praha : Academia, 2004. 551 s. ISBN 80-200-1151-X.
16. *Mnichovská dohoda – cesta k destrukci demokracie v Evropě*, Praha: Karolinum 2004, příspěvky Stanislava Kokošky, str. 41-55.

17. MORELL, S. *Viděl jsem ukřižování : události v Československu v roce 1938 očima anglického novináře*. 3. vyd., V Jotě 2. Brno : Jota, 2002. 188 s. ISBN 80-7217-182-8.
18. NEVILLE, P. *Hitler a appeasement : britský pokus zabránit druhé světové válce*, Líbeznice: Víkend 2008. 294 s. ISBN 978-80-86891-98-9.
19. OLIVOVÁ, V. *Dějiny první republiky*. Vyd. 1. Praha : Karolinum, 2000. 355 s. ISBN 80-7184-791-7.
20. PASÁK, T. *Pod ochranou říše*. Praha : Práh, 1998. 429 s. ISBN 80-85809-88-5.
21. TÁBORSKÝ, E. *Prezident Beneš mezi Západem a Východem*. 1. vyd. Praha : Mladá fronta, 1993. 327 s. ISBN 80-204-0365-5.
22. TESAŘ, J. *Mnichovský komplex : jeho příčiny a důsledky*. Vyd. 1. Praha : Prostor, 2000. 255 s. ISBN 80-7260-035-4.
23. ZEMAN, Z. *Edvard Beneš : politický životopis*. Vyd. 1. Praha : Mladá fronta, 2000. 342 s. ISBN 80-204-0770-7.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha I. Chronologický přehled základních událostí

Příloha II. Obrázky

PŘÍLOHY

Příloha I. Chronologický přehled základních událostí²²⁰

1937

- 28.5. Nástup vlády N. Chamberlaina ve Velké Británii
- 1.6. Německý generální štáb zahájil přípravu plánu přepadení ČSR
- 21.7. Po vládní krizi jmenována sedmnáctá vláda v čele s M. Hodžou
- 14.9. Zemřel T.G. Masaryk
- 17.10. Teplický incident Sudetoněmecké strany
- 19.11. Lord E. Halifax navštívil A. Hitlera v Obersalzbergu, kde vyjádřil ochotu podporovat nároky Německa vůči ČSR a Rakousku
- 15.12. Návštěva francouzského ministra zahr. Věcí Y. Delbose v Praze

1938

- 1.1. Deník agrární strany Venkov otiskl úvodník R. Berana, v němž vyzýval k dohodě s Německem
- 4.2. A. Hitler převzal velení nad německou armádou
- 8.2. V Ružomberku se konala porada delegace SdP v čele s A. Hlinkou
- 11.3. Německá armáda zahájila vojenskou okupaci Rakouska
- 28.3. A. Hitler žádal sudetoněmecké předáky, aby kladli československé vládě nepřijatelné požadavky
- 1.4. M. Hodža zahájil jednání se Sudetoněmeckou stranou o řešení německé otázky v ČSR
- 21.4. A. Hitler na poradě s generálem Keitelem rozpracoval plán útoku proti ČSR
- 23.4. V Karlových Varech byl zahájen sjezd Sudetoněmecké strany
- 28.4. V Londýně byly zahájeny anglo-francouzské porady, které rozhodly o vystupňování nátlaku na dohodu ČSR s SdP
- 5.5. A. Hitler vydal podrobné směrnice k útoku proti ČSR
- 13.5. Československá vláda schválila rámcový návrh národnostního statutu

²²⁰ ANGER, J. *Mnichov 1938, 1.vyd.*, Praha: Svoboda 1988, s. 175 - 179

- 15.5. Představitelé československého kulturního života vydali manifest na obranu republiky „Věrní zůstaneme“
- 21.5. Československá vláda vyhlásila mobilizaci dvou ročníků zálohy a příslušníků speciálních jednotek a nařídila obsadit pohraniční opevnění
- 22.5. Začalo první kolo voleb do obecních zastupitelstev
- 7.6. Sudetoněmecká strana předložila československé vládě memorandum s karlovarskými požadavky a 27. června odmítla národnostní statut vlády
- 7.7. Velká Británie navrhla prezidentu Benešovi vyslání vlastního zprostředkovatele, které bylo vládou 25. července přijato
- 27.7. Československá vláda vypracovala druhý návrh národnostního statutu
- 29.8. Československá vláda vypracovala třetí návrh národnostního statutu
- 5.9. Vláda projednala čtvrtý návrh národnostního statutu, který byl 7. září předán SdP
- 7.9. Henleinovci vyvolali v Ostravě incident a přerušili jednání s vládou o čtvrtém návrhu národnostního statutu
- 12.9. Na sjezdu nacistické strany v Norimberku pronesl A. Hitler projev proti ČSR, který se stal podnětem k puči Henleinovců
- 15.9. V Berchtesgadenu se sešel premiér Velké Británie N. Chamberlain s A. Hitlerem
- 19.9. V nótě britské a francouzské vlády vládě ČSR byl vysloven ultimativní požadavek k odstoupení pohraničních oblastí a více než 50 procenty německého obyvatelstva Německu
- 20.9. Československá vláda odmítla ultimátum západních velmocí k odstoupení požadovaných československých pohraničních oblastí
- 21.9. Vyslanci západních velmocí v noci předložili prezidentu E. Benešovi požadavek, aby ČSR změnilo odmítavou odpověď na anglo-francouzskou ultimativní nótu z 19. září
Československá vláda přijala ultimátum západních velmocí z 19. září
Došlo k předběžné dohodě o vytvoření Výboru na obranu republiky
- 22.9. Hnutí na obranu republiky vyvrcholilo generální stávkou a odstoupením Hodžovy vlády
Byla jmenována osmnáctá československá vláda v čele s generálem J. Syrovým
V Godesbergu byla zahájena jednání N. Chamberlaina s A. Hitlerem, který vystupňoval územní nároky vůči ČSR

- 23.9. Československá vláda vyhlásila všeobecnou mobilizaci záložníků do 40 let a všech příslušníků speciálních jednotek
- 25.9. Československá vláda odmítla Hitlerovy požadavky vyjádřené v tzv. Godesberském memorandu
- 25.9. V Londýně byly zahájeny anglo-francouzské porady
- 26.9. Americký prezident F. D. Roosevelt vyzval A. Hitlera, E. Beneše, N. Chamberlain a E. Daladiera k zachování míru
- 28.9. N. Chamberlain prostřednictvím B. Mussoliniho navrhl A. Hitlerovi konferenci čtyř velmocí
- 29.9. E. Beneš a československá vláda rozhodli o přijetí požadavků A. Hitlera pod nátlakem západních velmocí
Československá vláda požádala o arbitráž prezidenta USA
V Mnichově byla zahájena konference vedoucích představitelů Velké Británie, Francie, Itálie a Německa
- 30.9. Československá vláda přijala Mnichovský diktát
- 1.10. Německá armáda zahájila obsazování českých pohraničních oblastí
- 5.10. Abdikoval prezident E. Beneš a 22. října 1938 opustil ČSR
- 7.10. Vláda jmenovala J. Tisu předsedou slovenské autonomní vlády
- 2.11. Tzv. Vídeňskou arbitráží ministrů zahraničních Věcí Německa a Itálie ztratilo ČSR ve prospěch Maďarska území 10 390 km² s více než 850 tisíci obyvateli
- 30.11. Národní shromáždění zvolilo prezidentem E. Háchu
- 1.12. V Praze byla ustanovena nová vláda v čele s R. Beranem

1939

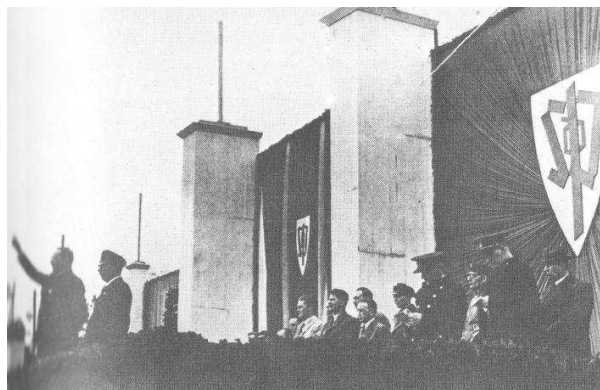
- 14.3. Za souhlasu Německa odhlasoval slovenský sněm odtržení Slovenska od českých zemí
Nacistická armáda vstoupila na československé území na Ostravsku
- 15.3. Prezident E. Hácha a ministr zahraničních věcí F. Chvalkovský přistoupili v Berlíně na Hitlerův diktát a podepsali dohodu o okupaci českých zemí

Příloha II. Obrázky

1. Doba předmnichovská

Obr.1 – Prezident Edvard Beneš¹

Obr.2 – Konrád Henlein (na podiu vlevo)¹

2. Vyostření Česko-německých vztahů

Obr.3 – Agrárník Rudolf Beran¹

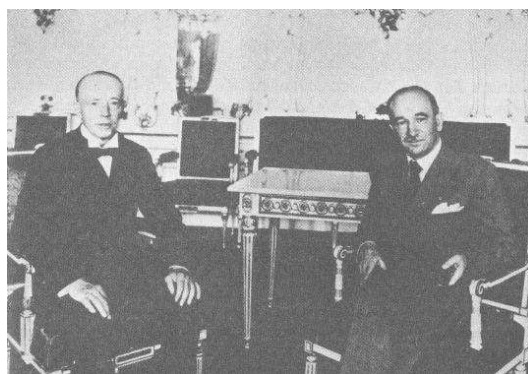

Obr.4 – Československý vyslanec Jan Masaryk¹

4. Od politiky ústupků k mobilizaci

Obr.5 - Neville Chamberlain na cestě do Berghoffu na jednání s Adolfem Hitlerem¹

Obr.6 – Lord Runciman u E. Beneše¹

¹ KVAČEK, R., CHALUPA, A., HEYDUK, M. *Československý rok 1938*, 1. vyd., Praha: Panorama 1988

5. Mnichovská dohoda čtyř velmocí

Obr.7 – Jednání v Mnichově²

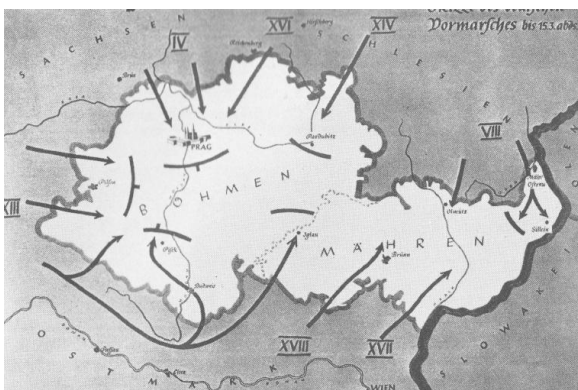
Obr.8 – Nový prezident Emil Hácha²

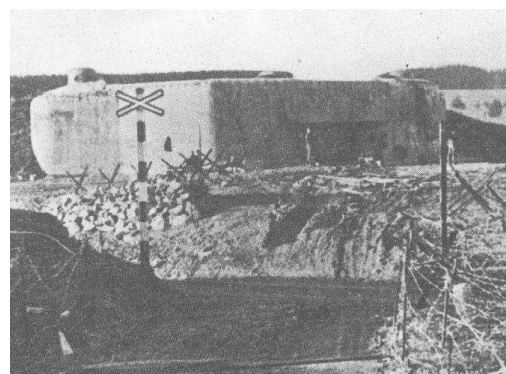
Obr.9 – Předseda vlády Dr. Milan Hodža a jeho nástupce Gen. Syrový²

Obr.10 – Zmenšené území ČSR v roce 1938 po mnichovském diktátu²

Obr.11 – Schéma postupu německých vojsk tak, jak byl stanoven v plánu „Fall Grün“²

Obr. 12 – Ukázka příhraničního opevnění Československa²

² KVAČEK, R., CHALUPA, A., HEYDUK, M. *Československý rok 1938*, 1. vyd., Praha: Panorama 1988

ABSTRAKT

KLÍMA, P. *Československo v letech 1937 - 1939 : bakalářská práce*. České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, o. p. s., 2009. 72 s. Vedoucí bakalářské práce doc. PhDr. Kučera Rudolf, CSc..

Klíčové pojmy: alternativní vývoj, appeasement, Československo, mnichovská konference, mobilizace, sudetská otázka, zahraniční politika.

Práce se zabývá politickou situací Československa v období let 1937 – 1939, popisuje jeho vnitropolitickou a mezinárodní situaci před Mnichovskou dohodou, zejména z hlediska postojů Německa a ostatních evropských mocností.

Praktická část obsahuje popis počátků agresivních tendencí Německa, které byly podporovány zevnitř republiky Henleinovou tzv. „pátou kolonou“. Tento nátlak vyústil až k částečné mobilizaci. Práce se zabývá i tzv. „sudetskou otázkou“, která byla jednou ze záminek Hitlerovského Německa k nátlaku na ČSR. Další kapitola popisuje známou politiku appeasementu, její příčiny a vznik. Dále práce přibližuje také náhled na celkovou zhoršující se situaci pro Československo, která vyústila v mobilizaci československé armády, mnichovskou konferenci a následně v okupaci celého Československa.

Práce obsahuje též pojednání o alternativní odpovědi na mnichovský diktát, tedy jeho odmítnutí.

ABSTRACT

KLÍMA, P. *Czechoslovakia in years 1937 - 1939 : bachelor thesis*. České Budějovice : The College of European and Regional Studies, o. p. s., 2009. 72 p. Supervisor: doc. PhDr. Kučera Rudolf, CSc..

Key words: alternative development, appeasement, Czechoslovakia, Munich conference, mobilization, sudeten question, foreign policy.

This bachelor thesis deals with the political situation of Czechoslovakia in the period 1937 – 1939, describes its internal and international situation before the Munich Agreement, particularly in terms of attitudes of Germany and other European powers.

The practical part describes the beginning of Germany's aggressive tendencies which were supported from inside the republic Henlein's so-called "the fifth column". This pressure led to the partial mobilization. The work also deals with the so-called "Sudeten question" which was one of the excuses of Hitler Germany's pressure on Czechoslovakia. Another chapter describes the well-known policy of appeasement, its causes, and the emergence of appeasement. Further, the work includes the overall view of the deteriorating situation of Czechoslovakia which resulted in the mobilization of the Czechoslovak army, the Munich Conference and then in the occupation of all Czechoslovakia.

The work also contains a treatise on an alternative response to the Munich dictate, its rejection.